

KUZEY KIBRIS T.C.

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **zden ATALBA**
Ankara - September, 2010

T.C. Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

► Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Nüfus	274.436 (2008)
Dil	Türkçe
Din	İslam (% 99)
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Cumhurbaşkanı	Derviş EROĞLU
Başbakan	İrsen KÜÇÜK

Temel Ekonomik Göstergeler

	2005	2006	2007	2008
GSMH (milyon \$)	2.327	2.845	3.598	3.995
Kişi Başına GSMH (\$)	10.567	11.837	14.765	16.158
Reel Büyüme Hızı (%)	13,5	13,2	1,5	-3,4
Enflasyon Oranı (%)	2,7	19,2	9,4	14,5
İhracat (milyon \$)	68,1	68,1	83,7	83,7
İthalat (milyon \$)	1.255	1.376	1.539	1.680
Bütçe Açığı (milyon \$)	185	287	221	369
İşsizlik Oranı (%)	8,20	9,40	9,40	9,80
Net Turizm Geliri (Milyon \$)	328	303	381	383

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü

► Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

Kıbrıs, Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. KKTC'nin toplam yüzölçümü 3.355 km²'dir ve adanın üçte birine karşılık gelmektedir. Yaklaşık olarak ada sahillerinin yarısı KKTC sınırları içerisindedir. KKTC'nin kuzeyinde 65 km mesafede Türkiye, doğusunda 112 km mesafede Suriye, 267 km mesafede İsrail ve 162 km mesafede Lübnan, güneyinde GKRY ve 418 km mesafede Mısır, batısında ise 965 km mesafede Yunanistan yer almaktadır. Başkent Lefkoşa Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en büyük kentidir. Deniz kıyısında yer alan Gazimağusa ve Girne de diğer önemli kentlerdir. Güzelyurt ve Lefke ise geniş narenciye bahçeleri ile ünlü iki şehirdir. KKTC'de ekilebilen %45 verimli arazinin %20'si sulanmaktadır. KKTC genelinin %20'si ormanlık alan olup yoğun bir ağaçlandırma programı devam etmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın iklimi tipik bir Akdeniz iklimidir. Yazları uzun ve kurak, kışları ise yağmurludur. Yıllık ortalama sıcaklık 19 derecedir. Yaz ortası sıcaklık 40 derece civarında seyretmektedir. Kışın hava oldukça yumuşaktır ve yıllık ortalama 500 mm yağmur düşmektedir.

Siyasi ve İdari Yapı

KKTC Anayasası bir temsili demokrasiyi öngörür. Egemenlik KKTC yurttaşlarından oluşan halkındır ve halk adına görevlendirilen organlar eliyle kullanılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde çok partili demokrasi uygulanmaktadır. Cumhurbaşkanı, devletin başıdır ve beş yılda bir genel seçim ile seçilmektedir. Yasama yetkisi 50 üyeli Cumhuriyet Meclisi tarafından yürütülmektedir. Ülkede yürütme yetkisi ise Cumhurbaşkanı tarafından atanan Başbakan'ın yönetiminde oluşturulan Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Milletvekilliği genel seçimleri beş yılda bir

yapılmaktadır.

KKTC, ülkenin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için 5 bölgeye ayrılmıştır; Lefkoşa, Gazi Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

İstihdam-İşgücü İstatistikleri

	2005	2006	2007	2008
İstihdam	85.583	91.815	89.787	91.223
İşsiz Sayısı	7.665	9.552	9.361	9.881
İşsizlik Oranı (%)	8,20	9,40	9,40	9,80

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü

KKTC'nin nüfusu 2008 yılı itibariyle 274.436'dır. Nüfus artış hızı ise %2.4'dür.

Nüfus İstatistikleri

	2005	2006	2007	2008
Nüfus	220.289	257,513	268.011	274.436
Nüfus Artış Hızı (%)	1,0	16,9	4,1	2,4
Nüfus Yoğunluğu	68,0	79,4	82,7	84,7
Kaba Doğum Hızı (Binde)	16,0	14,9	15,0	15,4
Kaba Ölüm Hızı (Binde)	7,0	6,7	6,8	6,8
Doğal Artış Hızı (%)	0,9	0,8	0,9	0,9
Doğustaki Yaşam Ümidi (Yıl)				
Erkek	71,0	71,4	71,5	71,7
Kadın	75,6	76,0	76,2	76,4
Okullaşma Oranı (%)				
Okul Öncesi	100	100	100	100
İlkokul	100	100	100	100
Ortaokul	100	100	100	100
Genel ve Teknik Lise	95	84	78	77
Yüksek Öğretim	81	72	81	78

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Su

KKTC'nin su kaynaklarının genel olarak sırasıyla yeraltı, yerüstü ve pınar sularından oluştuğunu söylemek mümkündür. Ülkede mevcut olan akiferlerden her yıl beslenmeden fazla su çekildiğinden akiferlerdeki su seviyesi sürekli olarak düşmekte buna bağlı olarak deniz suyunun yeraltı su kaynaklarına karışması neticesinde suyun kalitesi düşmektedir.

Üniversiteler ve inşaat sektöründeki gelişmeye paralel olarak su tüketimi artmakta ancak kısıtlı kaynaklar sebebiyle sıkıntılar yaşanmaktadır.

KKTC'nin öncelikli sorunu olan su sorununun çözümü amacıyla Türkiye'den deniz altından borularla su getirilmesi projesinin fizibilite raporunun hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır. Projenin en kısa sürede başlatılması ve sonuçlandırılması çabaları bulunmaktadır. Söz konusu proje ile Türkiye'den Anamur'daki Dragon çayından KKTC'ye yılda 75 milyon metreküp su getirilmesi hedeflenmektedir.

Su konusunda ülkenin yerel kaynaklarının değerlendirilebileceği Yeşilirmak Göleti inşası gibi projelerin hayata geçirilmesi ve boş yere denize akan suyun kullanıma kazandırılması gibi çalışmalar bulunmaktadır.

KKTC içme ve kullanma suyu ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla yönelik olarak uzun vadeli projeler gündemdedir. 2001 yılının ilk ayından itibaren Türkiye Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü öncülüğünde başlatılan Su Master Planı çalışmaları tamamlanmıştır. Söz konusu proje kapsamında KKTC'nin yüzey ve yeraltı su kaynaklarının incelenerek su potansiyeli, toprak kaynakları ve su ihtiyaçlarının etüt edilmek suretiyle mevcut su potansiyeli ve bu potansiyelin değerlendirilmesi ve ülke ihtiyacı tesbiti

Yapılanlar, ülke kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını, sanayi ve turizm amaçlı kullanım yanında diğer sektörlerin ihtiyaçlarının tesbiti gerçekleştirilmiştir. İhtiyaca yönelik barajlar, regülatörler, tüneller, düşey ve yatay kuyular gibi ekonomik açıdan uygun görülen yatırımların gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yanında deniz suyunun arıtılarak kullanımının sağlanması bölgeler itibarıyla yaygınlaştırılacaktır.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

KKTC 2008 yılı itibarıyla 3.995 milyon dolarlık bir Gayrisafi Milli Hasılaya sahiptir.

2009 yılı tahmini verilerine göre GSYİH içinde tarım sektörü %6.4, sanayi sektörü %10, inşaat sektörü %6.5, turizm ve ticaret sektörleri %12.8, ulaştırma ve haberleşme %12.2, mali kuruluşlar %7.5, konut sahipliği %3.9, hizmetler sektörü %10.8, kamu hizmetleri %22.6 ve ithalat vergileri %7.3 paya sahiptir.

Kişi başına düşen milli gelir 2008 yılında 16.158 US Dolarıdır.

Ülke için turizm ve eğitim sektörü büyük gelir kaynağıdır.

Dış ticaret açısından bakıldığında ülke büyük dış ticaret açığına sahiptir. 2009 yılında 1.3 milyar dolarlık ithalata karşılık, 71 milyon dolar tutarında ihracat yapılmıştır. İhraç edilen ürünlerin büyük kısmı tarım, gıda ve içecek sektörü ürünleridir.

Ülkede sadece belirli sanayi dallarında üretim mevcuttur.

GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı (Cari Fiyatlarla)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (Tahmini)
1. Tarım	9,1	7,0	6,3	6,3	5,1	6,4
1.1. Bitkisel	5,5	3,7	3,2	3,5	2,7	3,4
1.2. Hayvancılık	3,1	2,8	2,7	2,4	2,1	2,6
1.3. Ormancılık	..	..	..	..	..	..
1.4. Balıkçılık	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
2. Sanayi	9,4	9,2	9,5	9,4	10,7	10,0
2.1. Taşocakçılığı	0,5	0,6	1,0	1,1	0,8	0,7
2.2. İmalat Sanayii	4,8	4,8	4,5	4,4	4,0	3,6
2.3. Elektrik-Su	4,0	3,8	3,9	3,9	5,9	5,7
3. İnşaat	4,3	5,4	7,9	7,9	7,1	6,5
4. Ticaret-Turizm	15,9	17,6	15,5	13,7	14,2	12,8
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	10,8	12,1	11,4	9,5	9,7	8,0
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	5,2	5,6	4,1	4,2	4,5	4,8
5. Ulaştırma-Haberleşme	10,5	10,7	11,0	11,6	12,1	12,2
6. Mali Müesseseler	7,6	6,4	6,5	6,7	7,0	7,5
7. Konut Sahipliği	2,5	2,3	3,0	3,1	3,5	3,9
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	9,2	10,0	11,1	10,7	10,3	10,8
9. Kamu Hizmetleri	20,8	20,5	20,3	21,8	21,7	22,6
10. İthalat Vergileri	10,7	11,0	9,1	8,8	8,2	7,3
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü

Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Tarım sektörü kendi içerisinde bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık ve su ürünleri olmak üzere dört alt sektöre ayrılarak incelenmektedir. Tarımsal üretimde bitkisel üretim alt sektörünün önemli bir paya sahip olması dolayısıyla bu alt sektörde meydana gelen değişiklikler toplamda tarım sektörünün büyük ölçüde etkilenmesine neden olmaktadır. Tarım sektöründe iklim koşullarına bağımlılığın yüksek oluşuna, ülkede mevcut su kaynaklarının sınırlılığı da eklenince sektörde istikrarlı bir gelişmenin olması

büyük ölçüde engellenmektedir. Ülkede mevcut su potansiyelinin her geçen gün giderek azalmasına karşın sulanan tarım alanlarının bir kısmında halen vahşi sulama yöntemlerinin kullanılması sorunun daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır. Bölgede mevcut su kaynaklarından aşırı çekimin önlenmesi ve bu kaynaklardan en iyi bir şekilde yararlanılmasına olanak sağlanması amacıyla yönelik olarak halen geleneksel yöntemlerle sulanmakta olan tarımsal arazilerde süratle modern sistemlere geçilmesi gerekmektedir.

2,465,552 dönümlük (3,298,908 Da) toplam alana sahip olan KKTC'de 1,398,123 dönümlük (1,870,689 Da) alan tarım arazisi olup bu alan da toplam alanın %56.7'sine eşittir. Ancak mevcut koşullarda toplam tarım arazisinin 852,665 dönümü (%60.9'u) ekonomik olarak ekilip değerlendirilebilmektedir. Yarı kurak iklim koşullarına sahip olan ülkede su kaynakları, tarımsal arazi varlığı ve elverişliliği gibi önemli faktörlerin sınırlılığı tarım sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. KKTC'de ihtiyaç duyulan suyun büyük bir kısmının karşılandığı yeraltı su rezervlerinin tek beslenme kaynağı olan yıllık yağışların 350-400 mm. gibi düşük bir düzeyde olmasının yanı sıra, yeraltı suyunun aşırı ve kontrolsüz kullanımı akiferlerdeki su seviyelerinin devamlı azalmasına ve bazı bölgelerde bu azalmanın tehlikeli boyutlara ulaşmasına ve tuzlanmaya neden olmaktadır. KKTC'de mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı su sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorundur. Ayrıca depolama, nakliye, pazarlama, kredi, hastalıklarla mücadele sorunlarının yanı sıra teknolojik eksiklikler, tarımsal araştırma ve adaptasyon çalışmalarının eksikliği ile yetersiz ve pahalı girdi kullanımının yarattığı sorunlar tarım sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların hafifletilmesine olanak sağlamak amacıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında tarım alanında "Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. 24 Ocak 1997 tarihinde imzalanan anlaşma; iki ülkeye uzman, materyal ve araştırma sonuçlarını karşılıklı kullanma imkanı tanırken tarımsal pazarlama ve ortak yatırımların teşviki alanında da birlikte hareket etmelerine olanak sağlamaktadır.

Bitkisel Üretim

KKTC'de, bitkisel üretim ekim alanları; tahıl, yemlik baklagil, yemeklik baklagil, sebze, bostan, endüstri bitkileri, meyveler, bağlar ve turuncgillerden oluşmaktadır. Ekilen arazinin ürün çeşidine göre dağılımında tahıl arazisi %68,5'lik payla birinci sırada yer alırken bunu sırasıyla yemlik baklagil, meyve ve turuncgill alanları takip etmektedir

2007 yılında 334,006 ton olarak gerçekleşen toplam bitkisel üretim 2008 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle %33 oranında bir düşüş göstererek 223,816 ton olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında 89,880 ton olarak gerçekleşen tahıl üretimi 2008 yılında 17,834 ton olarak gerçekleşmiştir

KKTC'de mevcut tarımsal makine parkının genel olarak ekonomik ömrünü tamamlamış olması, makinelerde gereksinim duyulan yedek parça çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır.

Hayvancılık

Ülkede hayvan miktarı, sayı açısından doyum noktasına yaklaşmış olmakla beraber, hayvan başına elde edilen verim hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca nedenleri olarak; pedigrili ve genetik özellikleri yüksek hayvan sürülerinin oluşturulmaması ile çevre faktörleri ve bakım-beslenme koşullarının yeterli düzeyde olmaması sayılabilir.

Hayvancılık alt sektörü siğircilik, koyunculuk, keçicilik ve kanatlılardan oluşmaktadır. KKTC'de siğir türünden et ve süt kombine ırkı olan Siyah-Beyaz Frisian, koyun türünden ivesi, sakız, yerli ve bu ırkların melezleri ve keçi türünden ise yerli kıl keçisi ile Damascus ırkı yaygın olarak bulunmaktadır. Kanatlılardan ise yerli ırk tavuklarla birlikte yumurta ve et tavuğu olan Ross ırkı yaygındır. Mevcut hayvan varlığının değerlendirilmesi sonucunda kırmızı et üretimi 2008 yılında 8,431 ton olarak gerçekleşirken aynı yılda beyaz et üretimi 10,300 ton olarak gerçekleşmiştir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta ıslah çalışmalarına gereken önemin verilmemesi, optimum hayvan işletme büyüklüklerinin henüz saptanmamış olması, eğitimli üreticilerin yer aldığı pedigrili hayvan işletmelerinin henüz oluşturulmamış olması ve hayvansal üretimde besicilik ve süt üretiminde yeterli bilgi birikimine ulaşılmamış olması hayvancılık alanındaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bütün bunlara ek olarak hayvan beslemede kaba yemin (yeşil yem, silaj, kuru ot vb) gerektiği oranlarda kullanılmaması ve kesif yem ağırlıklı yemlemenin yapılması hayvansal ürünlerde maliyet artışını beraberinde getirmekte ve bu da hayvancılığı olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretiminde barınak sorunu da önem arz etmektedir.

Su Ürünleri

KKTC'de beslenmedeki yeri ile ithal ikamesi yaratabilecek kapasiteye sahip olması bakımından balıkçılığın önemi bulunmakla beraber Karpaz Bölgesi dışındaki kıyılarda balık stoklarının az olması ve açık deniz balıkçılığının yapılamaması nedeniyle bu sektörün milli gelire olan katkısı sınırlı bir ölçüde ve beklenen düzeyin altında olmakta, süratli bir gelişim gösterememektedir. Bugünkü koşullarda su ürünleri üretiminin 450 ton/yıl civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Hayvansal Üretim

	2006		2007		2008	
	Ton	% Değişme	Ton	% Değişme	Ton	% Değişme
1.Siğir Eti	4.592	-0.9	3.960	-13.8	4.066	2.7
2.Kuzu Eti	3.688	-15.1	3.747	1.6	3.627	-3.2
3.Keçi Eti	754	-8.9	753	-0.1	738	-2.0
4.Tavuk Eti	8.935	28.2	9.104	1.9	9.810	7.8

5.Balık Eti	8.935	-2.4	400	21.2	490	22.5
6.İnek Sütü	330	11.1	104.519	-2.1	96.493	-7.7
7.Koyun-Keçi Sütü	106.783	-2.6	13.533	-1.0	13.133	-3.0
8.S. Yumurta (düzine)	2.138.775	-1.0	1.968.626	-8.0	1.987.755	1.0

Kaynak: KKTC Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Tarım Sektörü Genel Sorunları

KKTC DPÖ'nün raporunda Tarım ve alt sektörlerine ilişkin belirlenmiş olan sorunlar aşağıda yer almaktadır:

Tarımsal ürünlerin iç ve dış piyasalarda pazarlanmasında yaşanan sorunlardan dolayı, ürününe uygun fiyatı ve çoğu hallerde alıcı bulamayan üretici ürününü uygun şartlar ve zamanda değerlendirememektedir. Üretici ve tüketici arasında toptancı ve perakendeci kar marjları büyük boyutlara ulaşmakta ve bu durumdan etkilenen üreticinin alım gücü düşmekte dolayısıyla üretimin gerilemesine sebep olmaktadır. Dış pazarlamada ise, ulaşımın beraber dış ülke pazarları ile olan bağlantıların yetersizliği finansman temininde yaşanan sıkıntılar ve diğer idari sorunlar mevcuttur. Özellikle uluslararası şirketlere ait uçaklardan yararlanılamaması hava taşımacılığında büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yaş meyve ve sebze dış satımında kargo taşımacılığının ucuz ve seri bir şekilde düzenlenememesi üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Toplu gayri menkullerde veraset sisteminin ekonomik büyüklüklerde meydana getirdiği parçalanmadaki olumsuz durum nedeniyle ekonomik kaynakların optimum büyüklükleri istenen düzeyde tutulamamakta ve bu durum tarım sektöründeki rasyonelliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Üreticinin modern tarım teknolojisine adaptasyonu ve mevcut şartların verimli hale getirilmesi için gereken bilinçlendirme; gerek örgütlenme ve gerekse görsel gereçlerin, ayrıca bilgi birikiminin yetersiz durumda bulunması yanında mali olanakların kıtlığı tarım sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Dünyadaki çağdaş teknolojik gelişmelere, tarımsal eğitim, üretim teknolojisi ve makineleşme açısından ayak uydurabilmek amacıyla yönelik araştırma-adaptasyon çalışmalarını yürütecek kuruluşların bulunmaması, tarımsal üretimde verimlilik ve çeşitliliği olumsuz olarak etkilemektedir.

Tarımsal kredi dağıtımı K.T. Kooperatif Merkez Bankası, Köy Kooperatifleri ve T.C. Ziraat Bankası tarafından yapılmaktadır. Üreticiler özellikle yatırıma dönük düşük büyüklükleri çekmektedir. Yatırım kredisi temini için başvuru bankaların verebileceği azami kredi miktarları ile kredi süresi yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kefalet ile ilgili işlemlerdeki sorunlar ile faizlerin yüksek olması kredi kullanımını zorlaştırmaktadır.

Üretimde yaşanan verim düşüklüğü ürün maliyetlerini artırmakta, malzeme ve işgücü gibi üretim faktörlerinin israfına neden olmakta ve bu da tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Daire ve kuruluşların "Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları" yasalarında belirlenen kadrolarının organize edilerek doldurulmamış olması bu daire ve kuruluşların fonksiyonlarını gerektiği gibi yerine getirmelerini sınırlarken tarım sektörünün gelişmesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'de mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı, şu sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Durum böyle iken tarım sektöründe büyük oranda vahşi sulama sistemlerinin kullanılmasına devam edilmektedir. Bu uygulama sınırlı su kaynaklarının israfına neden olurken su kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Mevcut tarımsal makine parkının çeşitliliği ve birçok makinenin genellikle ekonomik ömrünü tamamlamış olması, bu makinelerde gereksinim duyulan yedek aksam çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır. Bu durum tarım sektöründe kullanılan makine ve teçhizatın istenilen zaman ve koşullarda temin edilmesinde sorun teşkil etmekte ve üretim maliyetlerini artırıcı bir nitelik taşımaktadır.

Bitkisel Üretimde Sorunlar

Yüksek vasıf ve kalitede tohum gereksiniminin uygun zaman ve miktarlarda karşılanamaması, üretimde verimsizliğe yol açarak üretimin gerilemesine ve dolayısıyla ekim alanlarının rasyonel kullanılamamasına neden olabilmektedir. Özellikle tahıl üretiminde gereksinim duyulan tohumluğun ülke iklim ve toprak koşullarına adaptasyon çalışmalarının eksikliği bu alandaki üretimin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde tarımsal kullanıma elverişli hale getirilmesi için özel işlev gerektiren arazi parçalarının harup ve zeytin gibi geleneksel ürünlerle değerlendirmeye tabi tutulamaması, ayrıca bu bölgelerdeki mevcut bitkisel varlığın korunamaması tarımsal arazi kullanımını ve üretimin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarla ziraatında önemli bir yeri olan nadas ve münavebenin etkin ve sistemli bir şekilde kullanılmaması tarımsal arazilerde verim düşüklüğüne neden olmakta ve bu da bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Narenciye, harup, zeytin, badem, şeftali, antepfıstığı ve diğer meyve fidanlarının tabii şartlarda üretiminin randımanlı olamaması nedeniyle, üretici gerekli miktar ve zamanda fidan tedarik

edememekte ve bu durum btkisei üretimin gelişimi açısından sorun olmaktadır.

Hayvansal Üretimde Sorunlar

Hayvan popülasyonundaki dişi yavruların genetik kabiliyetlerine bakılmaksızın damızlık olarak sürüde bırakılması genetik gelişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle gerek büyükbaş gerekse küçükbaş hayvanlardaki genetik gelişme istenilen düzeyde olmamaktadır. Ayrıca suni tohumlama hizmetlerinin ülkenin her tarafına etkin bir şekilde götürülebilmesi hayvan ıslahı çalışmalarını olumsuz etkilemektedir.

Hayvancılık alanında faaliyet gösteren işletmelerin genellikle aile şirketleri şeklinde çalışmaları hayvansal üretimdeki verim artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna paralel olarak hayvancılıkta optimum sürü büyüklüklerinin henüz tespit edilip bu alanda gerekli yönlendirme ve teşviklerin yapılmamış olması hayvancılığın küçük işletmeler halinde yürütülmesine sebebiyet vermekte bu da hayvancılıkta hızlı gelişmeyi sınırlamaktadır.

Kanatlı yemlerinde gerekli olan çeşitlilikte üretim yapılırken, daha ekonomik olarak değerlendirilebilen pelet yem üretimi sınırlı olarak yapılmaktadır. Yine aynı şekilde inek yemi imalatı ise bir tek isim altında ve aynı rasyonla imal edildiği halde, hem inek yemi hem dana yemi, hem de koyun-keçi yemi olarak kullanılmaktadır. Bu durum yem kullanımında israfa neden olurken hayvansal üretimi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yeşil ve kuru ot üretiminin az olması hayvan beslenmesini olumsuz yönde etkilerken sığır, koyun ve keçilerde verim düşüklüğüne neden olmaktadır. Bu durum hayvansal ürün maliyetlerini artırırken sektörün karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hayvan beslenmesi ve yetiştirilmesinde önemli faktör olan hayvan barınaklarının bugüne dek planlı ve programlı bir şekilde ele alınıp yeterli altyapıya kavuşturulamaması hayvan verimi ve sağlığı yönünden olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Hayvan kesimlerinin modern et kombinaları yerine küçük ve teknik donanım açısından yetersiz mezbahalarda yapılması nedeniyle; hayvancılığın gelişmesi, et ve et mamüllerinin düzenli ve hijyenik üretimi ile pazarlanmasının sağlanması, halen uygulanmakta olan denetimsiz ve dağınık hayvan kesimlerinin önlenmesi ve hayvan kesimlerinde elde edilen yan ürünlerin değerlendirilmesi istenilen düzeyde yapılamamaktadır.

Biyolojik özellikleri yönünden riski çok yüksek olan sütün hijyenik sağım ve taşıma koşullarının halen tam olarak geliştirilmemiş ve devreye sokulan soğuk zincirin bütün üreticilere ulaştırılamamış olmasından dolayı; eski teknolojilerin kullanılmasıyla üretilen sütün hijyenik ortamda pazarlanamamasına ve ekonomik kayıplara neden olmaktadır.

Veteriner Örgütü'nün tüm gerekliliklerinin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle hayvan sağlığı ve hayvansal ürünlerin denetim ve kontrolleri etkin bir şekilde yürütülememektedir.

Ormancılıktaki Sorunlar

Yapılan amenajman planlarına göre orman sahasının büyük bir kısmının bozuk vasıflı olduğu saptanmıştır. Gerekli finansman kaynaklarının bulunmaması nedeniyle bu arazilerde öngörülen ağaçlandırma yapılamamaktadır. Orman sahalarının yeterli düzeyde ağaçlandırılıp örtülebilmesi ve arazilerin meyilli olması büyük ölçüde erozyona neden olmaktadır. Bu durum esas su toplama havzalarını teşkil eden orman alanlarındaki su toplama kapasitesini azaltarak, yeraltı su kaynaklarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Master Plan Projesine dahil ağaçlandırma çalışmaları ihale yolu ile yapılmaktadır. İhalelerin geç sonuçlanması çoğu kez sorunlara neden olmaktadır. Arazi hazırlığı ile ilgili ihaleleri kazanan yerli müteahhitlerin araç parkı eksikliği çalışmaların aksamasına neden olmaktadır.

Mahalli kaynaklarla ağaçlandırılması öngörülen sahalarda için gerekli finansman kaynağının zamanında ve yeterince sağlanamaması çalışmaların aksamasına neden olmaktadır. Yeni ağaçlandırılan orman alanlarında uygulanmakta olan otlatma yasağına uyulmaması bu bölgelerde yapılan çalışmaları olumsuz yönde etkilemekte ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Gençleştirme alanında yapılan çalışmalarda kullanılacak teknik personel azlığı, gençleştirme yapılmış alanların gerektiği şekilde korunamaması ve orman bakımında kullanılacak vasıflı kesim işçilerinin sınırlı olması bu alanda karşılaşılan sorunların başında gelmektedir.

Su Ürünlerindeki Sorunlar

Kıyı sularında bulunan balık stoku ancak iç talebi karşılayabilecek düzeyde olup balık konaklama ve geçiş sahaları hakkında yeterli araştırma ve bilgi mevcut değildir. Açık deniz balıkçılığında ise uluslararası sularda avlanma olanaksızlıkları nedeniyle gelişme sağlanamamaktadır.

İklim ve bölge koşullarına uygun balık türlerinin kıyı şeridinde ekonomik olarak üretilebilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmamaktadır. Bu durum ülke ihtiyacının avlanma ve ithal yoluyla karşılanmasına neden olmakta ve böylelikle yıllardan beri üretim artışı gerçekleştirilememektedir.

Gerek balıkçıların yatırım gereksinimlerini karşılamak gerekse balıkçı barınaklarının temizlenmesi, onarımı veya yenilerinin inşası için gerekli kaynağın yeterince sağlanamaması bu alandaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Ormancılık

KKTC'de ormancılık GSMH'ye doğrudan doğruya olan katkılarından çok, ülkenin doğal zenginlikleri ile

sosyal ve kültürel yaşama olan katkıları, turizm, eğlence, toprak erozyonlarını önleme, su depolama ve iklim düzenleme açısından büyük önem taşımaktadır.

Ülkenin ormanlarını iyileştirme çalışmaları hazırlanmış Orman Amenajman Planları ile sürdürülmektedir. Bu çalışmalara hız kazandırmak ve planlanan hedeflere daha çabuk ulaşabilmek için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. 12 Ocak 1997 tarihinde imzalanan protokolle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti orman alanlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda uygulanacak yardım ve karşılıklı işbirliği esasları belirlenmiştir.

Mevcut amenajman planına göre 2,465,552 dönüm olan KKTC toplam arazisinin %19.5'ine tekabül eden 480,740 dönüm orman arazisi olarak kabul edilmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda mevcut orman sahalarının büyük bir kısmının bozuk vasıflı orman niteliğinde olduğu saptanmıştır. Bu nedenle mevcut orman arazilerini ağaçlandırma çalışmaları bir master plan çerçevesinde ele alınmıştır.

Sanayi

Sanayi Sektörünün GSYİH içindeki payı 2008 yılında %10,4 olarak gerçekleşmiştir. Alt sektörler ele alındığında elektrik-su sektörünün GSYİH içindeki payı %5.9, imalat sanayinin %4 ve taşocakçılığı sektörünün %0.8 olmuştur.

Sanayi sektörü yatırımlarını oluşturan kamu ve özel sektör yatırımları incelendiğinde, özel sektör yatırımlarında 2008 yılında 2007 yılına göre %18.9 oranında azalma yaşandığı görülmektedir. Kamu yatırımlarını yine aynı dönemler için incelersek 2008 yılında 2007 yılına göre %3.4 oranında büyüme olduğu görülmektedir.

İmalat Sanayii

2008 yılı hane halkı anketine göre çalışan nüfusun %7.9'u imalat sanayinde istihdam edilmektedir. DPO'nun 2008 yılı için yaptığı tahminlere göre GSYİH'nin %3.8'ini bu sektör sağlamaktadır.

2008 yılında imalat sanayi üretiminde ve özel sektör yatırımlarında daralma gözlenmiştir. KKTC'nin global krizden daha az etkilenmesi, global krizin KKTC'deki etkilerinin yıkıcı boyutlarda olmaması beklenmektedir.

KKTC'de 5 Organize Sanayi Bölgesi vardır. Bunlar;

- Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi
- Gazi Mağusa Küçük Sanayi Sitesi
- Gazi Mağusa Sanayi Bölgesi
- Karaoğlanoğlu Sanayi Bölgesi
- Haspolat Sanayi Bölgesi'dir.

Organize sanayi bölgeleri, yatırım yapacak sanayici, küçük esnaf ve sanatkara uygun koşullarda, altyapısı hazır, yatırım yapmaya elverişli arazi tahsisi yapmak, mevcut ve yeni kurulacak işletmelerin bir yerde toplanmasını sağlamak ve sanayici, küçük esnaf ve sanatkarı daha sağlıklı çalışma koşulları içerisinde gelişmeye özendirme amacıyla oluşturulmuştur. Organize Sanayi Bölgelerinde altyapısı hazır araziler uzun vadeli ve düşük kira bedelleri ile yatırımcılara kiralanmaktadır. Kiralama süresi en çok 33 yıl olup bu süre bir ya da azami iki süre daha uzatılmaktadır. Parsel kira bedelleri ve ortak giderlere katkı tüzükle belirlenmektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinde kiralanılan arazi üzerinde yapılan binayı kiracı, kira süresince tapuya kayıt, devir veya ipotek edebilmektedir.

Sanayi sektörünün genel sorunları:

- İşgücü maliyetinin yüksek olması
- Üretim girdi maliyetlerinin yüksek olması
- Atıl kapasite
- Küçük ve orta boy işletmelerin özkaynaklarının yetersiz olması
- İşletmelerin yurt içi ve yurt dışı pazarlamaya yönelik bilgi eksikliği, yetersizliği
- Nitelikli eleman eksikliği
- Kalite kontrol ve standart bilincinin yeterince yerleşmemiş olması
- Enerji alanında yaşanan sorunlar
- Alt yapıdaki yetersizlikler, sorunlar
- Teknolojik yetersizlikler
- İç ve dış pazarlarda rekabet gücünün düşük olmasıdır.

Madencilik

Taşocakçılığı

Ülkede doğal kaynaklar çok sınırlıdır ve çeşitlilik arz etmemektedir. Taşocakçılığı alt sektöründe sadece iç piyasanın ihtiyacını karşılayabilecek oranda kum-çakıl üretimi yapılmaktadır. KKTC'de kum-çakıl, kireç, taşkırmı-eleme, alçı, mozaik taşı, kil ve yapı taşı üretimi ile ilgili olarak 2008 yılında toplam 38 adet tesis bulunduğu ve bu tesislerden 31 adetinin faaliyetlerini fiilen sürdürmekte olduğu belirlenmiştir. Sanayi sektörünün önemli bir alt sektörü olarak değerlendirilen taşocakçılığı sektöründe dere-deniz kumu ve çakılı elde edilen 3 adet tesisten 1'inin, mevcut olan 20 adet kireç, taş kırma, eleme tesislerinin 18'inin, 2 adet alçı tesisinin tamamının, 5 adet mozaik taşı tesisinden 4'ünün ve 8 adet yapıtaşı (sarı veya beyaz taş) tesisinin de 6'sının faal durumda olduğu belirlenmiştir. 2007 yılında

İnşaat sektöründe faaliyet gösteren tesisler 2006 yılında faaliyetlerini sürdürmektedir.

KKTC'nin kum ve çakıl ihtiyacı 1970'li yıllarda büyük ölçüde Güzelyurt Bölgesindeki sahil şeridinde bulunan kum-çakıl ocakları ile Beşparmaklardaki Güngör-Değirmenlik yöresindeki taşocaklarından karşılanmaktaydı. Daha sonra Güzelyurt şeridindeki ocaklar yeraltı su kaynaklarının tuzlanmasına sebebiyet verdiğinden ve deniz kıyısından alınan hammaddenin inşaat sektörünün gerektirdiği fiziksel ve kimyasal özelliklere haiz olmamasından dolayı 1990 yılından itibaren sektörün ihtiyaç duyduğu hammadde tamamen Beşparmak dağlarındaki ocaklardan sağlanmaktadır. Ancak bölgedeki ocak sayısının artması ve ocak işletmeciliğindeki yanlış uygulamalar çevre açısından birçok olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.

İnşaat sektöründe özellikle dekorasyon malzemesi olarak alçı ve alçı ürünleri yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Bu nedenle ülkede bolca bulunan kaliteli alçıtaşına yurt içinden ve özellikle yurt dışından rağbet olmaktadır.

Son yıllarda taşocaklarının kullanılmayan alanlarında ağaçlandırma çalışmaları sürdürülmektedir. Kıрма işlemi esnasında çıkan tozun önlenmesi için dünyada en yaygın yöntem olarak kullanılan ve temeli su püskürtmeye dayanan "toz indirgeme sistemi" yöntemi bazı taşocaklarında kullanılmaya başlanmıştır.

2006 yılı sonunda gerçekleştirilen, Kıрма Kum Çakıl Ocakları Çalıştayı'nın yayınlanmış sonuç bildirisine göre, kum-çakıl ihracatı yasaklanmış, yeni taş ocağına izni verilmemesi, taşocaklarında maden jeoloji ve jeofizik mühendislerinin çalıştırılması, sıkı denetim yapılması ve kurallara uymayanlara yasal işlem başlatılması taşocakları ve Sivil Toplum Örgütleri arasında işbirliği sağlanması, ilgili birimler arasında koordinasyonun sürekliliği gibi konular öne çıkmıştır.

İnşaat

Hane halkı işgücü anketine göre 2008 yılı itibarıyla çalışan nüfusun yaklaşık %12'si bu sektörde istihdam edilmektedir. DPO'nün 2008 yılı tahminlerine göre inşaat sektörünün GSYİH içindeki payı %8 civarındadır.

2007 yılında toplam yapı inşaatı 639.458 m2 olup konut inşaatlarının payı %74'dür.

KKTC'de son yıllarda önemli bir büyüme yaşanan inşaat sektöründe faaliyet gösteren kaçak ve kayıtsız müteahhit sayısının artması ve bunların kayıt altında alınmasında yaşanan sıkıntılar inşaat sektöründe ciddi sorunlar yaratmaktadır.

İnşaat piyasasında mevcut olan bitmiş fakat değerlendirilmeyen yapılar ve yarım inşaatlar, sektörün en önemli sorunlarından biridir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, yabancıların Kuzey Kıbrıs'ta gayrimenkul almalarını önlemek için açmış olduğu davalar yabancıları korkutmuş ve alımlarını azaltmıştır. Bu durum yabancılar için üretim yapan müteahhitleri zor duruma sokmuştur. Bunun sonucunda da birçok atıl konut ortaya çıkmış ve sektöre nakit girişi azalmıştır.

Son dönemde sorun yaşanan inşaat sektöründe, değerlendirilmeyen mevcut yapıların ve yapılacak yeni yapıların yatırım aracına dönüştürülmesini sağlamak ve sektörel canlılık yaratmak için 9/7/2007 tarihinde 63/2007 sayılı Mortgage Yasası (Konut Edindirme Yasası) çıkarılmıştır. Bu yasa ile hem tüketicilerin hem de Müteahhitlerin haklarının korunması düşünülmektedir. Oturmaya elverişli konutu olmayan ve yurtdışından kesin dönüş yapacak olan KKTC vatandaşlarını konut sahibi yapmak bu yasanın temel amaçlarından biridir.

Turizm

2007 yılında KKTC'ye gelen yolcu sayısı 2006 yılına göre %10.5 oranında artarak 791,036'ya yükselmiştir. 2008 yılında ise KKTC'ye gelen yolcu sayısı 2007 yılına göre %2.2 oranında artarak 808,682'ye yükselmiştir. Bu rakamın 650,405'ini Türkiye'den gelen ve 158,277'sini ise diğer ülkelerden gelen turistler oluşturmaktadır.

KKTC'ye gelen yolcuların uyruklarına göre dağılımına bakıldığında; 2008 yılında birinci sırada bulunan Türkiye'yi sırasıyla İngiltere, Almanya, İran ve Rusya takip etmektedir. Türkiye uyruklu yolcu sayısında yıllar itibarıyla artış görülmektedir. 2008 yılında Türkiye uyruklu yolcu sayısı 2006 yılına göre %13.6 ve 2007 yılına göre %2.5 artış göstermiştir. Bununla birlikte, 2006 yılında İngiliz uyruklu yolcu sayısı ise 67,124 iken, bu sayı %16.9 azalarak 2008 yılında 55,780 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında turistik konaklama tesislerinde en yüksek doluluk oranı %57.7 ile yöresel evlerde gerçekleşmiştir. Yöresel evleri 4 yıldızlı oteller, Özel Belgeli Oteller ve 5 yıldızlı oteller takip etmektedir. En düşük doluluk oranını ise, %4.9 ile Apart Otellerde gerçekleşmiştir. 2008 yılında bölgelere göre doluluk oranları ele alındığında ise, en yüksek oran Lefkoşa Bölgesi'nde sağlanmıştır. Bu bölgeyi sırasıyla Girne, Gazimağusa, İskele ve Güzelyurt bölgeleri takip etmiştir.

2008 yılında net turizm gelirleri 383 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Net turizm gelirlerinin toplam döviz gelirleri içindeki payı %29.6 olmuştur.

Turizm sektörünün diğer sektörlerle olan ilişkisi nedeniyle bu sektördeki hizmet sunumu ekonomik faaliyetlerin tüm alanlarını kapsamaktadır. Turizm hizmetleri sunumunun göstergeleri olarak konaklama tesisleri, turistik yan tesisler, seyahat acenteleri ve kumarhane gibi tesisler göz önüne alındığında,

yıllar itibarıyla hem toplam tesis sayısında hem de istihdam eden personel sayısında artış görülmektedir. 2006, 2007 ve 2008 yılları itibarıyla toplam tesis sayısı 827, 866 ve 919; personel sayıları ise 7,797, 8,208 ve 9,751 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı verilerine göre KKTC'de mevcut 15.784 yatağın 6.530'una 5 yıldızlı oteller, 2.225'ine 3 yıldızlı oteller, 1.892'sine turistik bungalovlar, 1.536'sına 4 yıldızlı oteller, 1.005'ine 2. sınıf tatil köyleri, 573'üne 1 yıldızlı oteller, 396'sına apart oteller ve 344'üne pansiyon/misafirhaneler sahiptir.

Pansiyon/misafirhane dışındaki tesis türlerinde yatak kapasitesinin önemli bir kısmının Girne Bölgesi'nde toplandığı görülmektedir. Toplam yatak kapasitesinin %69.5'inin Girne Bölgesi'nde, %15.1'nin İskele Bölgesi'nde, %12.2'sinin Gazimağusa Bölgesi'nde, %1.8'inin Lefkoşa Bölgesi'nde ve %1.4'ünün Güzelyurt Bölgesi'nde bulunduğu görülmektedir.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Karayolu Ulaştırması

KKTC yurtiçi ulaşımının tamamen karayolu taşımacılığına dayanıyor olması, karayolu alt sektörünün ekonomi içindeki önemini artırmaktadır. Ülkede toplam karayolu uzunluğu, 1500 km.'si asfalt kaplamalı ve 900 km.'si stabilize yol olmak üzere 2400 km'dir. Bir kısım köy yolları stabilize olmakla beraber her köyün şehirler ve kasabalarla bağlantısını sağlayan en az bir asfalt yolu mevcuttur. Sınırlar içinde kalan yol ağının km²'ye düşen miktarı yaklaşık 750 m olup, bir rakam dünya standartlarına göre oldukça iyi bir karayolu ağına sahip olduğunu göstermektedir.

Havayolu Ulaştırması

Ülkenin dış dünyaya açılan en önemli havalimanı konumunda bulunan Ercan Havaalanı hızla büyüyen havayolu ulaşımına cevap verebilmek ve çağdaş bir görünüm kazanmak için, pisti, apronu, terminal binası ve bekleme salonlarının tadilatı ile ek bina inşaatı Mayıs 2004'te tamamlanarak yeniden hizmete açılmıştır.

Havayolu yük ve yolcu taşımacılığında tarifeli hizmet veren hava yolu şirketleri KTHY, THY, Atlas Jet ve Pegasus olarak sıralanabilir. Bunun yanında charter seferi yapan havayolu şirketleri de mevcuttur.

Havayolu taşımacılığının toplam yurt dışı taşımacılık içindeki payına bakıldığında 2007 yılında %86.5 olan yolcu taşıma payının 2008'de %87.5'e yükselmiş olduğu ve %0.2 olan yük taşıma oranının ise yine %0.2 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Denizyolu Ulaştırması

Ülkenin belli başlı limanları şunlardır:

- Gazimağusa Limanı
- Girne Turizm Limanı
- Gemikonağı Limanı

KKTC yük taşımacılığında Gazimağusa Limanı, yolcu taşımacılığında da Girne Limanı en önemli limanlardır.

Bunlar dışında denetim ve teknik hizmetler yönünden Gazimağusa Limanı'na bağlı,

- Kalecik Akaryakıt Dolum Tesisleri
- Kalecik Alçı ve Çimento İskelesi

Girne Limanına bağlı,

- Teknecek Elektrik Santrali Akaryakıt Dolum Tesisi
- Girne Yat Limanı mevcuttur.

Bunların yanında Limanlar Dairesi'ne bağlı 6 adet balıkçı barınağı bulunmaktadır. Denetim ve teknik hizmetler yönünden Limanlar Dairesi'ne bağlı bulunan İskele Yat Limanı ve diğer tesisler, işletmecilik yönünden kamu ve özel sektör işletmeleri tarafından işletilmektedirler.

2008 yılında KKTC'ye denizyolu ile 2,276,086 ton yük ve 263,293 adet yolcu taşınmıştır.

KKTC gemi siciline 2008 yılı sonu itibarıyla, 33 adet gemi kayıtlı bulunmaktadır.

Haberleşme

Telekomünikasyon Hizmetleri

KKTC'deki telekomünikasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmaları, her yıl yapılan yeni yatırımlar ile devam etmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi KKTC'de de iletişimin önem kazanması sonucunda eski analog sistemler sayısal sistemlerle kablo ve havai hatlar ise fiber optik kablolarla değiştirilmiştir. Lefkoşa'da 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 21 kırsal alan santrali, Gazimağusa'da 2 ana merkez santrali ve buna bağlı 24 kırsal alan santrali, Girne'de 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 10 kırsal alan santrali ve Güzelyurt'ta 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 9 kırsal alan santrali bulunmaktadır. Tüm bölgelerde mevcut santral kapasite kullanım oranı 2008 yılı sonu itibarıyla %83 olarak tespit edilmiştir.

GSM mobil telekomünikasyon hizmetleri, Rumeli Telekom A.Ş. (KKTC Telsim) ve Kıbrıs Mobile Telekomünikasyon Ltd. (KKTCELL) tarafından gelir paylaşımı esasına göre verilmektedir.

Enerji

Elektrik

KKTC sınırları içerisinde elektrik enerjisi üretmek ve dağıtımını gerçekleştirmek gibi hizmetleri yerine

geçirmek, aynı zamanda mevcut olan elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak için bakımını, onarımını ve geliştirilmesini sağlamakla yükümlü olan kuruluş Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu'dur. KIBTEK, söz konusu faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla 1975 yılında kurulmuştur.

Dikmen ve Tekneçik bölgelerinde gaz türbinli santrallerin kurulması ve işletmesinin sağlanması görevlerini üstlenen KIBTEK 1975-1994 yılları arasında ülke enerji ihtiyacının ancak %10-%20 oranındaki kısmını üretirken, Tekneçik bölgesinde kurulan ve kuruluşu 1996 Mart sonunda tamamlanan 2X60 mw gücünde ve 780 milyon kws/yıl kapasiteli fuel oil ile üretim yapan buhar türbinli iki adet santralin devreye girmesi ile, ilk olarak 1995 Nisan sonu itibarıyla enerji ihtiyacının %85'inin, bilahare 1996 yılı içerisinde ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacının neredeyse tamamının KKTC sınırları içerisinde üretilmesi mümkün olmuştur. Sistemin problemsiz bir şekilde çalıştırılabilmesi için kurum tarafından Türkiye'nin de yardımları ile hazırlanan 11 adet proje içerisinde olan iletim hatlarının yenilenmesi çalışmaları tamamlanmış olup ekonomik ömrünü dolduran trafoların yenilenmesi projesi çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

KKTC'deki artan enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için yap-işlet modeli ile Kalecik'te 2003 yılında ek bir mobil santral devreye girmiştir. Yeni santralin devreye girmesi başta Karpaz bölgesi olmak üzere ülke genelindeki elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanmasında yaşanan sorunların aşılmasına katkıda bulunmuştur.

KKTC'de kurulu bulunan santrallerde gerçekleştirilen enerji üretim miktarları 2008 yılı itibarıyla sırasıyla; Dikmen gaz türbinli santralda 0.77 milyon kws, Tekneçik gaz türbinli santralda 1.57 milyon kws, Tekneçik buhar türbinli santralda toplam 690.6 milyon kws ve Kalecik'teki santralda ise 336.30 milyon kws olmak üzere toplam 1,224.9 milyon kws'dir. Söz konusu üretim KKTC enerji ihtiyacının %99.58'ine tekabül etmektedir. Güney Kıbrıs'tan 2008 yılı içerisinde 5.08 milyon kws'lik enerji satın alınmıştır.

2008 yılında tüketilen toplam enerji miktarı içerisinde sanayi sektörünün kullandığı enerjinin payı %7.45 olarak gerçekleşmiştir.

1999-2020 Master Yatırım Projesi kapsamında hayata geçirilen üçüncü etap trafo merkezleri ve nakil hatları yatırım projeleri tamamlanmış olup, dördüncü etap trafo merkezleri ve enerji nakil hatlarının yapımı için de çalışmalar başlamıştır. Söz konusu çalışmalara ilave olarak sistemde olası bir arızanın tespitini sağlayacak SCADA sisteminin, bu sisteme uygun hale getirilen merkezlerde uygulanmasına başlanmıştır.

Bankacılık

KKTC'de resmi para birimi Türk Lirası'dır (TL). Gerçek ve tüzel kişilerin döviz bulundurma, dövizle tasarruf yapması, döviz bir mübadele aracı olarak kullanması ve ödeme emri ve akitlerindeki rakamları döviz ile ifade etmesi serbesttir.

KKTC'deki resmi işlemlerde esas alınacak kurlar Merkez Bankası'nca günlük olarak belirlenmekte ve Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle ilan edilmektedir. Bankalar, döviz büroları ve Merkez Bankası, kendi işlemleri maksadıyla döviz alış ve satış kurlarını serbestçe belirlemektedir.

KKTC'de gelişmiş bir bankacılık sistemi vardır. Merkez Bankası ve Kalkınma Bankası'na ek olarak 24 tane ticari banka 14 tane de off-shore banka vardır. Bankalar, döviz bulundurma, ithalat ve ihracat işlemlerinde aracı kurum olarak faaliyet göstermek, döviz mevduatı kabul etmek, döviz alım-satımı yapmak, döviz ödemeli bono satışında aracılık yapmak, döviz olarak kredi vermek, para ve döviz piyasalarına aktif olarak katılmak, uluslararası bankacılık kurallarına uygun her türlü işlemi döviz ile yapmakta serbesttirler.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

KKTC yatırım politikasının temel amacı, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, ekonominin rekabet gücünü yükseltmek, potansiyel kaynakları harekete geçirmek, özel teşebbüsün ekonomideki etkinliğini artırmak ve yabancı sermayeyi ülkede yatırım yapmaya özendirmeaktır.

Kalkınma politikası gereğince KKTC, ihracata yönelik sanayileri tercih etme yaklaşımını benimsemiştir. İç piyasanın küçüklüğünden dolayı yatırım politikası, mal ve hizmetlerin ihracına yöneliktir. Modern teknoloji, know-how ve yeni üretim tekniklerinin KKTC'ye transferini kolaylaştıran projelere öncelik verilmektedir. Yatırımcılar tarafından önerilen her proje kendi değerleri üzerinden dikkate alınmaktadır. Yabancı ve yerel firmalar arasında ortak girişim şeklindeki yatırımların etkin bir şekilde desteklendiği KKTC'de yabancı yatırımcılara mülkiyet haklarının tam olarak korunmasını da içeren pek çok avantaj ve teşvikler sunulmaktadır. Devletleştirmenin bir hükümet politikası olarak benimsenmediği ve uygulanmadığı KKTC'de, özel mülkiyet haklarının vatandaşlar ve yabancı uyruklular arasında hiçbir fark gözetilmeden garanti edilmesi, Anayasa ile güvence altına alınmıştır.

Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

KKTC Başbakanlık Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) tarafından belirlenen öncelikli ve ikincil

Öncelikli Sektörler

Turizm (özellikli, özgün, uzmanlaşmış, sezon dışı)

- Özel İlgi Turizmi :Mevcut kitle turizmi yanında özel ilgi turizmi, sağlık turizmi, yat turizmi ve eko-agro turizmi alanlarında önemli potansiyel görülmektedir.
- Sağlık Turizmi :Turistik yaşlı bakım merkezleri yatırımlarında potansiyel görülmektedir.
- Yat Turizmi :KKTC’de yat konaklama kapasitesi düşüktür ve bu durum marina yatırımlarına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.
- Eko-Agro Turizmi : Çeşitli medeniyet ve kültürlerin mozayığı konumunda olan Kuzey Kıbrıs, Eko-Agro turizm ürünleri konusunda çeşitli yaratıcı yatırım fırsatları sunmaktadır.
- Konferans Turizmi :Ülkede mevcut 5 yıldızlı oteller konferans turizminin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.
- Yüksek ve Sürekli Öğrenim :Kuzey Kıbrıs, yüksek öğrenim sektöründe önemli bir merkez olup, bu alanda gelişme potansiyeline sahiptir.

Özellikli, Niş Yatırım, Yüksek Katma Değerli Tarım ve Gıda İşleme (Tarımsal imalat): Tarım sektörünün rekabet edebilirliğini artırmak için yüksek katma değerli ve yüksek piyasa talebi olan narenciye ürününe ilave olarak alternatif ürünlerin geliştirilmesi önemlidir. Tarım sektörünün niş yatırımlarla katma değeri yüksek bir sektör olarak geliştirilebileceği öngörülmektedir. Hellim, Verigo Üzümü, nar, kapari, zeytinyağı, narenciye balı, harup ve baharatlar Kuzey Kıbrıs’ın sunabileceği bazı özellikli tarım ürünleridir. Örneğin, Verigo Üzümü Kıbrıs’ın bilinen endemik üzüm çeşidi olup Avrupa’da pazarlanabilecek bir ürün niteliğindedir. Özellikli bir tadı olan Verigo, büyük, pembe yuvarlak ve çekirdeği az olan bir türdür.

Ayrıca Hellim, özel tadı olan sadece Kıbrıs’a özgü en önemli işlenmiş tarım ürünlerinden biridir.

Bu itibarla, ürün geliştirici ilave yatırım ve uygun pazarlama enstrümanları kullanılarak dünya çapında bilinen niş ürünler yaratılması mümkün görülmektedir. Bununla birlikte, zeytinyağı, narenciye balı, harup, doğal kekik balı ve doğal kekik ürünü de niş yatırım fırsatlarına olanak sunmaktadır.

Bilişim Sektörü- Yazılım Geliştirme ve Haberleşme: Dünyadaki sektörel gelişmeler ve mevcut kaynaklar dikkate alınarak yapılan sektör hedefleme çalışması ışığında Bilişim Sektörünün büyük bir potansiyele sahip olduğu tesbit edilmiştir ve sektörün geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

İkincil Öncelikli Sektörler

- Diğer Niş Sanayi Üretimi :Yat üretimi bu tip yatırımlara gösterilebilecek iyi örneklerden biridir.
- Finans Sektörü
- Ticaret, Ulaşım ve Lojistik
- Enerji (özellikle Alternatif Enerji) : Gerekli teknik bilgi (know-how) donanımına sahip yatırımlar ile adanın güneş ve rüzgar enerji kaynakları harekete geçirilebilecektir.
- Sağlık Hizmetleri : Kuzey Kıbrıs’ta sağlık hizmeti genellikle kamu sektörü tarafından sağlanmaktadır. Özel sektörün yatırımları ile özel hastanelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu sektörün gelişmesi diğer alanların gelişmesini destekleyecektir. Kuzey Kıbrıs’taki sağlık hizmetleri kalitesinin artırılması için üniversitelerin Tıp bölümlerinin önemli katkısı olacağı dikkate alınmaktadır.
- Taşocakçılığı ve İnşaat Malzemeleri
- Serbest Meslek Hizmetleri :Doğrudan veya dolaylı olarak diğer sektörlerle katkı koyan bu alanın GSYİH’deki payı %10.6 düzeyindedir. 2004-2008 yıllarında ortalama büyüme oranı %13.6 olmuştur.

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi, gerek transit ticaret gerek ise imalat sanayi alanında, Ortadoğu ve Yakındoğu ülkelerine büyük imkanlar sağlayan bir bölgede yer almaktadır. Serbest Liman ve Bölge Yasası’nda belirtilen koşullara sahip ve gerekli onayı almış olan gerçek ve tüzel kişiler Serbest Liman ve Bölge’de faaliyette bulunabilirler. Firmalardan başvuru sırasında, yapacağı faaliyet konusuna göre ve Bakanlar Kurulu’nca belirlenen tüzük kuralları çerçevesinde, 1.000 ABD Dolarını aşmayan harç alınır.

- Serbest Liman ve Bölge’deki faaliyet ve işlemlerden doğan kazançlar Kurumlar ve Gelir Vergisinden istisnadır. Ancak Bölge’de imal edilen mallar dışında kalan ve transit ticarete yönelik mal veya hizmetlerin KKTC’ye ihracından sağlanan kazançlar bu istisna kapsamı dışındadır.
- Elde edilen kazanç ve sermayenin herhangi bir kısıtlamaya tabi olmadan serbestçe ihracı yapılabilmektedir.
- Faaliyet ve işlemler gümrük vergisi ve diğer dolaylı vergilerden istisnadır.
- Yabancı uzman, mühendis ve teknik personel çalıştırma olanağı verilmektedir.
- Her türlü deniz teknesi bakım ve onarımı, her türlü imalat ve üretim, bankacılık ve sigortacılık hizmetlerini yürütme, eşya depolanması, bunların işlem görerek veya aynen başka ülkelere ihracatı olanağı vardır.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı**Şirket Tescili**

KKTC’de şirketler limited şirket şeklinde tescil edilmektedir. Bu şirketlerle ilgili koşullar Fasil 113 Şirketler Yasası’nda belirlenmiştir. Yabancı sermaye iştirakiyle kurulacak bir Şirket’in tescili için aşağıda dökümü verilen evrakların Resmi Kabz Memurluğu ve Mukayyitlik Dairesi’ne sunulması gerekmektedir.

- Kurulacak olan şirketin kuruluş amacını, öngörülen kayıtlı ve ödenmiş sermayesini, hedeflenen faaliyet alanını izah eden bir niyet mektubu
- Limited Şirketin Ana Sözleşme ve Tüzüğü
- M.Ş. 1,2,3 Forumları
- Damga Pulu

- Direktör olacak olanlardan ve/veya ülkesinde KKTC temsilciliği bulunmayan pay sahibi olacak kişinin iç güvenlikten sorumlu makamlardan alınmış doğruluk (sabıkasızlık) belgesi
- Onaylı pasaport veya nüfus cüzdanı fotokopisi
- Direktör için KKTC Gelir ve Vergi Dairesi'nden alınacak Vergi Güvenirlik Belgesi
- Yabancı uyruklu iştirakçilerin hisse paylarının karşılığının şirketin hesabına yatırıldığını gösteren banka yazısı.

Yabancı ülkelerde kurulan şirketler, Ekonomiden Sorumlu Bakanlığın onayı ve Bakanlar Kurulu'ndan izin alınması koşuluyla, KKTC'de bir işyeri (veya şube) açabilirler ve bu şirketler Yabancı (veya Denizaşırı) Şirket statüsünde tescil ettirililer.

Bu amaçla KKTC Resmi Kabz Memurluğu ve Mukayyitlik Dairesi'ne, yukarıda belirtilen belgelere ek olarak, aşağıda yer alan belgelerin de sunulması gerekmektedir.

- Hissedarların en son tarihe göre listesi
- Yönetim kurulu üyelerinin en son tarihe göre listesi ve ülkesinde KKTC Temsilciliği bulunmayan tüzel kişilerin yönetim kurulu üyelerinin, iç güvenlikten sorumlu makamlardan almış olduğu doğruluk (sabıkasızlık) belgesi.
- Şirketin kayıtlı bulunduğu yeri ve şirketin halen faaliyette olduğunu gösteren, Ticaret Odası'ndan alınacak yeni tarihli belge.
- KKTC'de yerleşmiş olan ve tescil ettirilmek istenen şirketi KKTC'de temsile ve onun adına, KKTC makamlarınca yapılacak resmi tebligatı ve mahkeme ihbarlarını kabule yetkili ve görevli kılındığı beyan edilen bir veya daha fazla gerçek veya tüzel kişinin isim ve adreslerinin verilmesi suretiyle atandığına ilişkin Yönetim Kurulu Kararı.
- Şirketin, özellikle hangi faaliyetleri yapmak maksadı ile KKTC'de bir işyeri (veya şube) açmak niyetinde olduğunu gösteren Yönetim Kurulu Kararı.
- Şirket adına KKTC Gelir ve Vergi Dairesi'nden alınacak Vergi Güvenirlik Belgesi
- Y.Ş. 1,2 ve 3 formları

Tüm bu formaliteler tamamlandıktan sonra Resmi Kabz Memurluğu ve Mukayyitlik Dairesi'nce tescil işleri neticelendirilir ve yatırımcı bundan sonra tüzel kişi olarak KKTC'de yatırım faaliyetlerinde bulunabilir.

KKTC'nin ekonomik kalkınmasında gereksinim duyulan yatırımların artırılmasını özendirmeye yönelik, yatırımı yönlendirme ve tanıtım stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanması, yatırım ikliminin iyileştirilmesine katkı sağlanması ve yatırımların doğru ve etkin yapılabilmesi amacıyla KKTC Başbakanlık Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) kurulmuştur. Yerli ve yabancı yatırımcıların başvurabileceği ilk adres olan Ajans aşağıda belirtilen özellikleri taşıyan yatırım projelerini kabul etmektedir:

- Doğrudan yerli ve yabancı sermaye nitelikli olup sabit sermaye tutarı 500,000.€ ve üstü olan yatırım projeleri;
- Niş yatırım olma özelliği taşıyan ve komite tarafından uygun görülen yerli ve yabancı yatırım projeleri; ve
- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen, yatırım yönlendirme ve tanıtım stratejilerine uygun diğer yeni yatırım projeleri.

YAGA, yatırımcı adına, teşvik belgesi de dahil gerekli onay, izin ve tahsis ile ilgili işlemlerin tamamlanmasına yardımcı olur ve bu amaçla iş takibi dahil tüm çalışmalarını yapar ve yatırımcıların sorunlarının çözümünde yardımcı olmaktadır.

KKTC'de yapacakları yatırımları için teşvik tedbirlerinden yararlanmak isteyen gerçek veya tüzel yatırımcılar proje ve yatırımın mahiyeti ile ilgili detayları içeren Proje Fizibilite Formu ile birlikte Devlet Planlama Örgütü'ne başvurur. Başvurular ilgili kuruluşlardan konuya ilişkin görüşlerin alınmasının ardından en geç 3 ay içerisinde kesin sonuca bağlanır.

Yatırımlara Sağlanan Teşvikler

Teşvik Yasası Altında Uygulanan Yatırım Teşvikleri

KKTC'de yatırım yapmak isteyen girişimcilere yerli ya da yabancı yatırımcı olup olmadığına bakılmaksızın, Teşvik Belgesi verilmek suretiyle aşağıdaki yatırım teşvikleri uygulanmaktadır. Teşvik Belgesi Devlet Planlama Örgütü tarafından verilmektedir.

Yatırım İndirimi

Devlet Planlama Örgütü'nün kalkınma planları ve/veya yıllık programlar çerçevesinde belirleyeceği Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Özel Önem Taşıyan Sektörlerde yapılacak yatırımlarda yatırım indirimi oranı mal oluş bedeli üzerinden %200'dür. Diğer sektörlerde yapılacak yatırımlarda ise yatırım indirimi oranı mal oluş bedeli üzerinden %100'dür.

Güzelyurt ve Karpaz Bakanlar Kurulu tarafından Kalkınmada Öncelikli Bölgeler olarak belirlenmiştir.

Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti

Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek yatırıma konu makine ve bunlara ait teçhizatlar her türlü gümrük vergisi ve fondan muaftır.

Makine ve Teçhizat Alımlarında Katma Değer Vergisi Uygulaması

Teşvik Belgesi kapsamında ithal ve yerli makine ve teçhizatlara %0 Katma Değer Vergisi uygulanır.

Arsa, Arazi ve Bina Temini

Teşvik belgeli yatırımlarda, yatırımcıların taşınmaz mal talep etmeleri halinde, bu talepler yürürlükteki mevzuata uygun olarak ve imkanlar ölçüsünde değerlendirilerek kiralama yöntemiyle bu kişilere

öncelikle verilir.

Fon Kaynaklı Kredi

Yatırımları ve İhracatı Teşvik Fonu'nda yatırımcılara uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredisi sağlanır.

İnşaat Ruhsatı İle İlgili Vergi, Resim, Harç ve Her Türlü Katkı Payı Muafiyeti

Teşvik Belgesi kapsamında yapılan yatırımlar, bina inşaat ruhsatı ile ilgili resim, harç ve her türlü katkı payından muafittir.

Sermaye Artırımları İle İlgili Pul Vergisi İndirimi

Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak yatırımlar için sermaye artırımı esnasında alınacak pul vergisinde Tüzükle belirlenen bir indirim sağlanır.

İpotek İşlemleriyle İlgili Harç İndirimi

Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak yatırımlara yönelik kullanılacak krediler için gerekli ipotek işlemlerinde pul ve kayıt harçlarında Tüzükle belirlenen bir indirim uygulanır.

Vergi Mevzuatı Altında Uygulanan Teşvikler

Amortismanla bağlı yeni ve/veya ithal edilmiş aşağıdaki ekonomik kıymetlerin işletme tarafından satın alınmış, imal veya inşa edilmiş ve ilk defa işletilmiş veya ilk defa kullanılmış olması halinde, Gelir ve Vergi Yasasında belirtilen şartlara uyulması koşulu ile yatırım indirimleri uygulanır.

Yatırım indirimine bina, makine, tesisat, işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olan araç ve gereçler ile benzeri amortismanla tabii aktif kıymetlerin (özel salon tipi araçlar hariç) maliyet bedelleri esas teşkil eder. Yatırım indiriminin oranı %50' dir (yüzde elli). Maliye İşleriyle Görevli Bakanlığın önerisi ile Bakanlar Kurulu bu oranı kalkınmada öncelikli yöreler ve Teşvik Yasası ile Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası'nda belirtilen, özel önem taşıyan sektörlerde yapılan yatırımlar için yapılan yatırımın %100'üne kadar artırılabilir veya yasal orandan az olmamak üzere yeni oran tespit edilebilir.

Yatırım indirimleri ile ilgili özel teşvik yasalarında kurallar bulunması halinde, Gelir Vergisi Yasası'nda belirtilen indirim oranları yerine ilgili teşvik yasalarında öngörülen oranlar ve esaslar uygulanır.

Amortisman İndirimleri

- Makine ve Tesisat : %10
- Salon Tipi Motorlu Araçlar ve Motosikletler : %15
- "T" Lisanslı Motorlu Araçlar : %25
- Diğer Motorlu Araçlar (Kamyon, Otobüs Van, Yük Arabaları vb) : %20
- Endüstriyel Bina ve Oteller : %4
- Dükkan ve İkametgah : %3
- Döşeme ve Demirbaş : %10

Diğer İndirimler

- Kurumların aktifleştirdikleri ilk tesis ve kuruluş giderleri ile hava paraları, muhasebe kayıtlarındaki değerleri üzerinden eşit miktarda beş yıl içinde amorti edilir.
- Patent ve patent hakları için yapılan giderler.
- Satın alınan ve değeri satın alındığı yılın başında yürürlükte bulunan bir aylık brüt asgari ücreti aşmayan alet, edavat, mefruşat ve demirbaşlar amortismanla tabii tutulmayarak doğrudan doğruya gider kaydedilebilir.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden dış ülkelere mal ve hizmet ihraç edenlerin bu ihracatlardan elde ettikleri hasılatlarının %20'si Kurumlar Vergisinden istisnadır. Ancak, hesaplanacak %20 istisna miktarı ihracatlardan sağlanan safi kazancın %80'ine eşit miktarını aşamaz.
- Her türlü mal ihracatı ile yurt dışındaki müşteriler için yapılan hizmetler Katma Değer Vergisi'nden istisnadır. Katma Değer Vergisi Yasası kapsamında vergiden istisna edilmiş işlemlerle ilgili fatura ve benzeri belgelerde gösterilen KDV, yükümlünün vergiye bağlı işlemleri üzerinden hesaplanacak KDV'den indirilir. Vergiye bağlı işlemlerin mevcut olmaması veya hesaplanan verginin indirilecek vergiden az olması halinde indirilemeyen KDV, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak bir Tüzükle işlemleri yapanlara iade olunur.

- Aşağıda belirtilen KKTC ile yabancı ülkeler arasında deniz, hava ve kara yolu ile yapılan taşıma işlemleri ile transit taşıma işleri KDV'den istisnadır.

--Yabancı bir ülkede başlayıp KKTC'den geçerek yabancı bir ülkede sona eren taşımacılık işleri

--Yabancı bir ülkede başlayıp KKTC'de sona eren taşımacılık işleri

-- KKTC'de başlayıp yabancı bir ülkede sona eren taşımacılık işleri.

KKTC'de faaliyet gösteren ulaştırma kurumları tarafından verilen yolcu taşıma hizmetleri karşılığında nakden veya hesaba alınan yolcu taşıma ücretleri istisna kapsamı dışındadır.

Mevzuata göre uluslararası taşımacılık işleri yapanlar, yukarıda ihracat işlemleri yapanlar için de belirtildiği gibi alımlar üzerinden ödedikleri Katma Değer Vergisini indirim veya iade hakkına sahiptirler.

- Yükümlülerin münhasıran gelir getirmek amacıyla işletmelerinde kullandıkları deniz ve hava taşıma araçlarına liman ve hava meydanlarından verilen hizmetler Katma Değer Vergisi'nden istisnadır.

Dış Ticaret

Genel Durum

KKTC'nin ithalatı 2008 yılında 1.6 milyar Dolar, 2009 yılında ise 1.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık ihracat 2008'de 83.6 milyar dolar, 2009'da ise 71 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Ülkenin Dış Ticareti

İhracatında Başlıca Ürünler

KKTC'nin ihrac ettiği başlıca ürünler; süt ürünleri, narenciye, rakı, demir, alüminyum ve bakır döküntü ve hurdaları, alçı taşı, konfeksiyon, narenciye konsantresi, piliç eti, patates, sebzeler, sigara, ilaç, büyük baş ve küçük baş hayvan derisi (tuzlanmış), keçi boynuzu, tütün, votka ve narenciye esans yağıdır.

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (Dolar)

ÜRÜN ADI	2008 Değer	2009 Değer	DEĞİŞİM %
1 SÜT ÜRÜNLERİ	21.628.852	20.074.230	-7
2 NARENCİYE	20.502.086	14.005.097	-32
3 RAKI	6.653.821	8.413.631	26
4 HURDALAR	6.812.274	4.237.803	-38
5 ALÇI TAŞI	3.927.030	2.357.185	-40
6 KONFEKSİYON	3.727.264	2.326.900	-38
7 NARENCİYE KONSANTRE	662.939	1.746.933	164
8 PİLİÇ ETİ	305.509	1.451.078	375
9 PATATES	1.349.052	995.121	-26
10 SEBZELER	858.567	798.363	-7
11 SİGARALAR	914.377	659.180	-28
12 İLAÇLAR	1.009.966	649.465	-36
13 DERİLER	908.411	594.751	-35
14 KEÇİBOYNUZU (Bütün)	0	403.749	0
15 KEÇİ BOYNUZU (Öğütülmüş)	284.569	262.094	-8
16 TÜTÜN	324.150	246.738	-24
17 VOTKA	120.816	107.393	-11
18 NARENCİYE ESANS YAĞI	64.620	107.314	66
19 ZEYTİN YAĞI	13.941	21.998	58
20 KEÇİBOYNUZU (Çekirdek)	315.301	12.535	-96
21 HURDA KAĞIT	70.743	11.245	-84
22 VİSKİ	107.717	5.815	-95
23 YÜN YAPAĞI	26.847	4.639	-83
24 MEŞRUBAT-MEYVE SUYU	0	1.462	0
25 CİN	30.237	690	-98
DİĞERLERİ	13.045.049	11.568.357	
TOPLAM İHRACAT	83.664.138	71.063.766	-17

Kaynak: KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Ticaret Dairesi

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Dolar)

ÜRÜN ADI	2008 Değer	2009 Değer	DEĞİŞİM %
----------	------------	------------	-----------

GRUP ADI	2008	2009	DEĞİŞİM %
1 TAŞIT ARAÇLARI	135.493.068	110.733.801	-18
2 YAKIT	143.882.776	72.879.792	-49
3 KONFEKSİYON	35.957.394	32.324.079	-10
4 İLAÇLAR	31.133.195	29.086.914	-7
5 İNŞAAT DEMİRİ	55.932.416	24.858.369	-56
6 MOBİLYA VE AKSAMLARI	31.515.178	23.443.271	-26
7 TIBBİ CİHAZLARI	9.491.947	21.894.491	131
8 BİLGİ İŞLEM MAKİNELERİ VE AKS.	22.758.643	21.383.489	-6
9 HAYVAN YEMLERİ VE KATKI MAD.	33.527.071	20.816.560	-38
10 OTO AKSAMLARI	22.300.362	19.068.437	-14
11 ALKOLLÜ İÇKİLER	16.828.678	18.461.693	10
12 SANAYİ TİPİ MAKİNELER	27.085.578	18.218.617	-33
13 SİGARA	17.115.739	17.844.259	4
14 ELEKTRİK MALZEMELERİ	19.748.057	17.322.067	-12
15 ARPA	42.808.684	16.945.214	-60
16 TEMİZLİK ÜRÜNLERİ	15.151.688	15.866.384	5
17 ÇİMENTO	22.288.685	14.729.927	-34
18 MEŞRUBAT, MEYVE SULARI	16.215.355	13.969.291	-14
19 PLASTİK MAMÜLLERİ	14.482.503	13.085.565	-10
20 TAZE MEYVELER	12.906.937	11.791.301	-9
21 LPG GAZI	15.979.041	11.457.629	-28
22 ALÜMİNYUM PROFİL	11.154.500	9.883.146	-11
23 KOZMETİK ÜRÜNLERİ	10.639.884	9.825.229	-8
24 BUĞDAY	17.265.156	9.429.764	-45
25 ELEKTİKLİ EV EŞYALARI	10.319.189	9.391.585	-9
26 KLİMA CİHAZI	14.094.319	9.259.158	-34
27 KİMYEVİ GÜBRE	5.535.112	9.163.113	66
28 TELEVİZYON	8.341.300	8.922.374	7
29 MUHTELİF HIRDAVAT EŞYASI	9.050.260	8.748.522	-3
30 OTO LASTİKLERİ	8.231.574	8.674.534	5
31 BORULAR VE AKSAMLARI	12.685.339	7.889.352	-38
32 MISIR	14.252.836	7.796.170	-45
33 BİSKÜVİ	7.639.466	7.103.275	-7
34 BUZDOLABI VE DONDURUCU	6.952.538	6.967.595	0
35 EV BOYALARI	8.134.558	6.754.822	-17
36 BİRA	7.292.383	6.708.956	-8
37 PLASTİK HAMMADDESİ	8.295.158	6.628.324	-20
38 KONSERVE YİYECEKLER	7.592.990	6.555.212	-14
39 AYÇİÇEK YAĞI	9.645.191	6.348.505	-34
40 KERESTE VE SUNTA	10.760.385	5.982.585	-44
41 PLASTİK AMBALAJ MALZEMELERİ	5.967.440	5.631.693	-6
42 AMBALAJ KARTONU	6.126.758	5.086.106	-17
43 ŞEKER	3.926.012	4.831.320	23
44 GALVANİZE SAC	6.303.301	4.677.470	-26
45 ÇİMENTO HAMMADDESİ	10.391.959	4.571.338	-56
46 KUMAŞLAR	6.164.714	4.528.506	-27
47 MAKİNE YAĞLARI	4.953.729	4.254.793	-14

48 ÇAY	3.936.781	4.103.713	4
49 KAĞIT ÜRÜNLERİ	5.004.587	4.021.250	-20
50 ÇAMAŞIR MAKİNELERİ	4.107.514	3.814.656	-7
51 HAVASI ALINMIŞ YİYECEKLER	3.598.717	3.495.134	-3
DİĞERLERİ	689.690.535	505.751.560	
TOPLAM İTHALAT	1.680.657.180	1.326.165.192	-25

Kaynak: KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Ticaret Dairesi

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

KKTC'nin ithalatında en büyük pazar payına sahip ülke Türkiye'dir. 2009 yılında gerçekleştirilen ithalatın %69.6'sı Türkiye'den, %15.5'i AB ülkelerinden, %6.6'sı Uzakdoğu ülkelerinden, %3.9'u Ortadoğu ülkelerinden, geri kalan kısmı diğer Avrupa ülkelerinden ve diğer ülkelere yapılmıştır. KKTC'nin ithalatında Türkiye'den sonra en önemli paya sahip ülkeler; İngiltere, Almanya, Japonya, Rusya Federasyonu, Ukrayna, İsrail, Çin, İtalya, İspanya, Hollanda, Fransa, A.B.D. ve Romanya'dır.

KKTC'nin ihracatı 2008 yılında 83 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup, 2009 yılında 71 milyon dolara düşmüştür. KKTC'nin ihracatında da en önemli paya sahip ülke Türkiye'dir. KKTC'nin ihracatında Türkiye'nin payı 2008 yılında yaklaşık %50 civarında, 2009 yılında ise %54 civarında olmuştur.

Güney Kıbrıs ile Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Ticaret

KKTC ile Güney Kıbrıs arasındaki ticaret "Yeşil Hat Tüzüğü"ne tabidir. AB Konseyi, "Yeşil Hat Tüzüğü" olarak da anılan KKTC toprakları ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında mal, hizmet ve kişilerin dolaşımı konusunu düzenleyen tüzüğü 29 Nisan 2004 tarihinde kabul etmiştir. Söz konusu Tüzük 17 Şubat 2005 tarihinde tadil edilmiştir. Tüzük uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ihraç edilecek ürünler için gerekli belgeler Kıbrıs Türk Ticaret Odası tarafından verilmektedir. Bu ürünler herhangi bir gümrük vergisine veya eş etkili mükellefiyete tabi olmamaktadır.

Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 2009 yılında Güney Kıbrıs'tan 1.2 milyon dolar ithalat gerçekleşmiştir. İthalatı gerçekleştirilen başlıca ürünler;

- Dolgu sıvama maddeleri
- Gazeteler ve periyodik yayınlar
- Kiremitler
- Viski
- LPG gazıdır.

Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 2009 yılında KKTC'den Güney Kıbrıs'a 7.6 milyon dolar tutarında ihracat yapılmıştır. İhraç edilen başlıca ürünler;

- Patates
- Mobilya
- Balık
- Mermer
- Plastikten diğer eşyalar
- Alüminyumdan diğer eşyalar
- İnşaat tuğlaları
- Boya
- Kapı ve pencere
- İnşaat malzemeleri
- Külçe kurşun
- İşlenmiş taş
- Yüzeyi cilalanmış taş
- Unlu mamullerdir.

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (Dolar)

ÜLKELER	2007	2008	2009	2009 Pay (%)	2009 Değişim %
Türkiye	48.907.442	41.770.636	38.482.808	54,1	8,5-
Güney Kıbrıs	4.639.584	11.006.015	7.615.978	10,7	44,5-
Kuveyt	4.627.536	9.169.276	5.602.063	7,8	-63,6
İngiltere	7.427.748	4.551.858	2.807.552	3,9	-62,1
Irak	1.201.549	622.050	2.992.461	4,2	381
İran	1.539.496	514.344	2.966.728	4,1	476
Hollanda	-	266.795	2.097.425	2,9	686
Lübnan	499.241	1.160.236	1.014.707	1,4	-92,3

Ukrayna	3.150.158	1.993.663	561.863	0,7	-254
Rusya F.	4.214.011	2.934.994	441.776	0,6	-564
Suudi Arabistan	430.800	915.920	356.467	0,5	-156
Romanya	290.686	883.580	367.919	0,5	-140
Birleşik Arap Emirlikleri	721.899	1.002.242	311.250	0,4	-222
Serbest Liman	4.144.795	5.220.417	3.872.526	5,4	-34,8
Diğer	6034663	1652112	1.572.243	2,8	-5
Toplam	83.684.813	83.664.138	71.063.766	100.0	-17,7

Kaynak: KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Ticaret Dairesi

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (Dolar)

	2007	2008	2009	2009 Pay (%)	2009 Değişim (%)
Türkiye	1.044.965.855	1.172.502.792	923.438.219	69,6	-26,9
İngiltere	71.626.771	58.324.734	61.752.933	4,6	5,8
Almanya	54.016.669	54.913.271	49.765.021	3,7	-10,3
Japonya	44.732.154	45.280.510	36.057.843	2,7	-25,5
Rusya F.	24.332.445	37.901.719	15.790.718	1,1	-140
Ukrayna	10.053.129	35.528.160	13.304.106	1,0	-167
İsrail	34.062.546	34.906.114	41.590.827	3,1	19,1
Çin	35.195.66	34.524.975	28.778.332	2,1	-19,9
İtalya	28.885.216	25.215.070	18.722.430	1,4	-34,6
İspanya	16.778.375	19.676.113	13.817.657	1,0	-42,3
Hollanda	11.029.846	14.221.934	15.359.713	1,1	8
Fransa	11.719.383	14.214.029	9.761.792	0,7	-46,6
A.B.D.	16.030.025	11.696.454	11.557.686	0,8	-1,2
Diğer	248.269.874	121.751.305	86.467.915	7,1	-41,1
TOPLAM	1.616.502.288	1.680.657.180	1.326.165.192	100.0	-26,7

Kaynak: KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Ticaret Dairesi

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

KKTC ithalatta AB-EFTA ülkeleri için bir tarife diğer ülkeler içinse ayrı bir tarife uygulamaktadır. AB-EFTA ülkelere uygulanan tarife pek çok ürün grubunda, diğer ülkelere uygulanan tarife göre daha avantajlıdır. Türkiye ve AB arasındaki gümrük birliğinden dolayı Türkiye'den ithalatta da AB-EFTA ülkelerine uygulanan tarife uygulanmaktadır.

İthalat Rejimi

İthalatçı Belgesi/İhracatçı Belgesi

İthalat veya ihracat yapmak isteyen ve KKTC'de ikamet eden gerçek ve tüzel kişiler, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'na ithalatçı veya ihracatçı olarak kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar. İthalatçı veya ihracatçı olarak kayıt yaptırmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin, Kıbrıs Türk Ticaret Odası'na veya Kıbrıs Türk Sanayi Odası'na veya Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası'na üye olmaları koşuldur.

Ancak Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası'na üye olanlar kendi işyerleri için gerekli olan makine, teçhizat, malzeme ve hammaddeleri ithal edebilirler.

Resmi daireler ve ticari esaslara göre faaliyet göstermeyen kuruluşlarca yapılan ithalat ve ihracat ile gerçek ve tüzel kişilerin kendi ihtiyaçları ve mesleki faaliyetlerinin yürütülmesinde gerekli olan ve ticari amaç ve özellik taşımayan ithalat ve ihracat yukarıda öngörülen kayıt zorunluluğundan muaf olmakla beraber tüzüklerde ve yönetmeliklerde gösterilen şartlara ve esaslara bağlı olarak gerçekleştirilebilir.

İthalatçı Belgesi veya İhracatçı Belgesi için yapılacak müracaatlarda gerçek veya tüzel kişilere ait oda kayıt belgesi, şirket kayıt belgesi, gerçek kişilerin kimlik kartı belgelerinin ve Bakanlığın uygun göreceği diğer bilgi ve belgelerin sunulması gerekir.

İthalatçı veya ihracatçı belgeleri takvim yılı başından takvim yılı sonuna kadar geçerli olup sürenin bitiminde Bakanlığa vize ettirilmesi ile geçerliliği devam ettirilir.

İthalatı Ön İzne Tabi Mallar

Üçüncü ülkelerden ve Türkiye'den ithal edilecek bazı malların orijinal proforma faturasının ve/veya Bakanlığın uygun göreceği belgelerin Bakanlıkca onaylanabilmesi için önceden ön izin vermeye yetkili kuruluşlardan ön izin alınması gerekir. İlgili kuruluş ön izni düzenlerken sağlık ve standartlara uygunluğu dikkate alır. Ancak Bakanlık her ön izin alınan malın ithalatına izin vermek zorunda değildir. Ön izne tabi söz konusu mallar ile izni vermeye yetkili kuruluşlar şunlardır:

Tarım ve hayvancılık işleriyle ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekli mallar:

- Canlı hayvanlar (akvaryum balıkları hariç), damızlık hayvan ve damızlık yumurta.
- Ham küçükbaş ve büyükbaş hayvan derileri
- Her türlü tahıl, zirai tohumlar, un, kepek, irmik (simit)
- Zirai ilaçlar, veteriner ilaçları ve haşere ilaçları
- Tabii ve suni gübreler, her türlü toprak
- Hayvan yemleri ve hammaddeleri
- Canlı ağaçlar, fidanlar, fideler, saksı bitkileri ile kesme çiçekler, aşı kalemleri, aşı gözleri
- Sinek hapları, kolileri ve spreyler
- Etilen gazı (narenciye sarartmasında kullanılmaktadır)
- Budama alet ve makinaları

Sağlık işleriyle ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekli mallar:

- Tıbbi müstahzarat
- Afrodizyak, staf
- Tıbbi malzemeler
- Tıbbi alet, cihaz ve aksamları
- Toz, krem ve sıvı halinde deterjanlar
- Şampuan

İçişleri ile ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekli mallar:

- Müstahzar patlayıcı maddeler (kibritler ve çakmak taşları hariç)
- Şenlik fişekleri
- Motorlu araçlarda kullanılacak emniyet kemerleri
- Her türlü kumar makineleri ve oyun makineleri (Video oyunları ile TV oyunları dahil)

Savunma işleriyle ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekli mallar:

- Harp silahları ile bunların aksam ve malzemeleri
- Harp araçları ile bunların aksam ve malzemeleri
- Gaz maskesi ve aksamları

Ulaştırma işleriyle ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekli mallar:

- Gemi, uçak ve benzerleri

Öte yandan besin katkı maddeleri ile katkılı mamul besinlerin ithalatında, ithalat yapılmadan önce bu ürünlerin Besin Katkı Maddeleri Tüzüğü hükümlerine uygunluğuna ilişkin olarak ilgili Bakanlıktan ön izin alınması gerekmektedir.

İthal edilecek malların kullanılmamış olması gerekmektedir. Kullanılmış olan herhangi bir malın ithal edilmek istenmesi durumunda proforma fatura Bakanlıkça onaylanmaz ve/veya Bankaca işleme alınmaz ve döviz tahsisi yapılmaz. Böyle malların ithalatı ancak Bakanlığın uygun görmesi durumunda özel izin ile yapılabilir

Ateşli silah, aksam ve parçalarının ithalinde silahın cinsine göre İçişleri ile ilgili Bakanlıktan, Polis Genel Müdürlüğü'nden ve/veya Bakanlar Kurulu'ndan Ateşli Silah İthal Ruhsatı alınması gerekmektedir.

Kıymetli madenler, kıymetli taşlar ve bunlardan mamul eşyanın, KKTC'ye ithal ve ihracı Maliye işleri ile ilgili Bakanlığın izniyle yapılır.

Eski eser niteliği taşıyan malların (antika) ithali ve ihracı Kültür işleriyle ilgili Bakanlığın ön iznine tabi olup, Bakanlığın uygun göreceği şartlarda Gümrük İdarelerine muhatap bir yazı ve/veya ihrac izni ile yapılır.

Pul ithalatı ve ihracatı Gümrük ve Posta İdareleri tarafından Para ve Kambiyo İşleri Yasası hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır.

İthalatçılar KKTC'ye ithal ettikleri her türlü motorlu araçlar, tarım araçları, iş makineleri, her türlü dayanıklı tüketim malları, elektrik ve elektronik ev aletleri için yedek parça ve servis bulundurmak ve yeterli oranda yedek parçayı ithal etmek zorundadırlar.

İthalat/İhracat İzni

KKTC'ye ithal edilecek malların ithalatçıların, ithalat girişiminden önce Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ve/veya bankalara proforma faturalarını onaylatmak suretiyle ithal izni almaları zorunludur.

İthalat ve ihracat girişimlerinden önce ithal ve ihrac izni alınması zorunludur. İthalat girişiminden önce Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'ndan ithal izni alınmadan ve/veya orijinal proforma fatura ve/veya Bakanlığın uygun göreceği belge bankalarda işleme alınmadan KKTC'ye ithal edilen herhangi bir malın ithaline Bakanlık tarafından ithal izni verilmeyebilir veya proforma fatura onaylanmayabilir.

Sanayi yatırımlarının acil ihtiyacı olan ve 500 ABD Doları tutarına kadarki yedek parçaların ithalatı, itiyat haline getirilmemesi kaydıyla, gümrüklerce ve bankalarca Bakanlığın onayı aranmadan işleme alınabilir.

İhracatı Ön İzne Bağlı Mallar

Aşağıda sayılan malların ihracatında ilgili kuruluştan ön izin alınması gerekmektedir:

Tarım ve hayvancılık işleriyle ilgili Bakanlıktan ön ihrac izni alınması gerekli mallar:

- Hububat ve mamulleri
- Buğday
- Arpa
- Yulaf
- Her türlü un
- Hayvan yemleri
- Harup (bütün, öğütülmüş, çekirdek)
- Burçak
- Diğer her türlü hayvan yemleri
- Canlı hayvan ve ürünleri
- Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar ve bunların taze, soğutulmuş ve dondurulmuş etleri
- Her tür ve kalitede (ham, yarı mamul, mamul) küçükbaş hayvan derileri
- Yapağı (yün)

Tabii kaynaklar işleriyle ilgili Bakanlıktan ön ihrac izni alınması gereken mallar:

- Madenler
- Demir piritler
- Bakır cevheri, konsantreleri ve cürufu

Tarifeler ve Diğer Vergiler

Gümrük Vergileri

Tarifeler

Gümrük vergileri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 5 Kasım 1996 tarihli birleşiminde Anayasa'nın 94 (1) maddesi gereğince kabul olunan, "Gümrük Vergileri Tarife Yasası" çerçevesinde tarh, tahakkuk ve tahsil edilmektedir.

"Gümrük Vergileri Tarife Yasası" ve bu yasa eki cetveller ile tatbik edilen vergi oranlarına <http://www.kktcmaliye.com/s-gumruk-fasil.htm> adresinden erişilmesi mümkün bulunmaktadır.

Gümrük vergilerine ilişkin temel hususlar aşağıda verilmektedir;

KKTC'ye ithal edilen mallar, mevzuatta belirtilen muafiyet ve istisnalardan yararlanmamaları halinde, mezkur Kanun ekini teşkil eden II sayılı Cetvelde karşılığında belirtilen nispetlerde gümrük vergisine tabi bulunmaktadır. Bununla beraber, 10 ABD Doları karşılığı TL'ni geçmeyen hediyeler üzerinden gümrük vergisi alınmamaktadır.

Malların gümrüklenmesinde, ithalatçısı, mal sahibi veya bunlar tarafından gümrük işlemlerini yürütmek için görevlendirilen gümrük komisyoncusu bu Yasa uyarınca tarh ve tahakkuk edilen vergilerin usulüne göre Gümrük İdarelerine ödenmesinden hep birlikte ve ayrı ayrı yükümlüdürler.

Bakanlar Kurulu, Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir Tüzükle, gerekli gördüğü zamanlarda, II. Cetvel'de belirtilen ve Bakanlar Kurulunca hassas mal olarak saptanan mallar dışındaki malların Gümrük Vergi Oranlarının, Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin esas aldığı Ortak Gümrük Tarifesini dikkate alarak aynen uygulanmasını düzenler.

Ancak; yerli üretimi korumak, iç tasarrufları teşvik etmek ve kamu yararını gözetmek amacıyla, Bakanlar Kurulu, saptayacağı hassas malları, 8. Madde kurallarına bağlı kalmak koşulu ile gümrük vergisine bağlı tutabilir, vergi oranlarını artırabilir. Bu madde uyarınca yapılacak artırma,

(A) Kıymet Esasına göre vergilendirilen mallarda gümrük vergisine esas olan değerinin (advalorem) %75'ini;

(B) Ölçü Esası'na göre vergilendirilen mallarda spesifik vergi miktarının yedibuçuk katını aşamaz.

Yukarıda (A) bendi uyarınca artırılan gümrük vergisine veya vergi oranı II.Cetvel'de saptanan gümrük vergisine veya vergi oranına eklenir.

Bakanlar Kurulu, Avrupa Birliği ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'ne dahil ülkeler dışındaki diğer ülke mallarına uygulayacağı indirimli Gümrük Vergi oranlarını ayrıca saptayarak bir Tüzük ile Resmi Gazete'de yayımlamak suretiyle uygulamaya veya yapılan indirimleri yürürlükten kaldırmaya veya II.Cetvel'de öngörülen Genel Vergi oranlarını aşmamak ve bu Yasa'daki diğer kurallar saklı kalmak koşulu ile tekrar gümrük vergisine bağlı tutmaya veya artırmaya yetkilidir.

II. Cetvel'de AB ve EFTA Başlıklı sütunda gösterilen, menşei TC, AB ve EFTA olan ve bu ülkelerde serbest dolaşımda bulunan ve bu ülkelere gönderilen mallarla ilgili uygulanacak prosedür, Gümrük Müdürünün belirleyeceği esaslar çerçevesinde saptanır.

Gümrükleme esnasında beyan üzerinde malların ithalatçısı, sahibi veya yetkili temsilcisi tarafından AB, EFTA ve TC vergi oranlarının uygulanması istemi olmadan bu vergi oranları uygulanamaz.

Ancak, böyle bir istemde, beyanın ibraz edilmesi zamanında ilgili menşei ve dolaşım belgelerinin ibraz edilmemesi halinde bu Yasa'nın 8. maddesi kuralları uyarınca mallara genel gümrük vergi oranı uygulanır ve gümrükleme tarihinden başlayarak 3 ay içerisinde anılan belgelerin ibrazı ile fazla ödenen gümrük vergisi iade edilir.

Söz konusu Yasa eki V. Cetvelde belirlenen ülkelere ve T.C.'den, imal edilmiş tütün dışında, yolcu beraberliği veya posta kanalıyla ithal edilmiş mallara, bu maddenin (1)'inci fıkrasında öngörülen

ülkelerde yetişmeleri, üretilen veya imal edilen malların;

(a) Satış amacıyla getirilmiş olmaması ve

(b) Gönderilen malın kıymeti nin10.000 ABD Dolarının veya yolcu beraberini getirilen malın kıymeti 50.000 ABD Doları'nın üzerinde olmaması;

hallerinde Müdürün uygun görüp koyacağı koşullara bağlı kalınarak dolaşım ve menşe belgesi aranmadan bu Yasa'daki AB, EFTA Vergi oranları uygulanmasına gidilebilir. Müdürün kanaatine dolaşım ve menşe belgelerinin tedarik ve ibrazının olanak dışı olduğu hallerde, Müdür, malların menşesini belirlemek amacıyla tatminkar bulunduğu başka yöntemlerin uygulanması hususunda karar verebilir.

KKTC'de üretilip üretilmediklerine bakılmaksızın, ihraç edilen malların hariçte buldukları, Müdürün saptayacağı makul süre içerisinde, şekil değiştirmeden herhangi bir işlem veya ameliyeye bağlı tutulduktan sonra tekrar ithal edilmeleri halinde, bu işlem ve ameliye giderlerine ihraç ve tekrar ithal edilmesi için yapılan harcamalar da eklenerek, bulunan toplam giderler kıymeti üzerinden, gümrükleme anında yürürlükte olan oranlar üzerinden ithalat vergileri alınır. Ancak, Gümrük Yasası'nın 31'inci maddesi kapsamına giren ve herhangi bir işlem ve ameliyeye bağlı tutulmadan tekrar ithal edilen mallara bu madde kuralları uygulanmaz.

Gümrük mevzuatı kuralları uyarınca bazı hak sahibi kişi, kurum ve kuruluşların, kendi kulları için ithal vergisinden muaf olarak ithal edilmelerine olanak sağlayan söz konusu kurallara bakılmaksızın, Müdürün Devlet gelirlerini korumak amacıyla uygun görüp koyacağı koşullara uyararak, III'üncü Cetvel'de belirlenen mallar, gösterilen muafiyet derece ve koşullarına göre bu Yasa uyarınca öngörülen herhangi bir Gümrük Vergisinden muafır.

Ancak, söz konusu Cetvel başka türlü gerektirmedikçe, belirlenen muafiyetler malın gümrük denetiminden çıkmasından önce talep edilmelidir.

Bakanlar Kurulu, Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir tüzükle, III'üncü Cetvel'de belirlenen muafiyetlerden herhangi birini, yerli üretimi korumak, iç tasarrufları teşvik etmek ve Kamu yararını gözetmek amacıyla gerekli gördüğü durumlarda kaldırabilir veya yeni muafiyetler ekleyebilir.

Katma Değer Vergisi

KDV Yasasının 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasına istinaden çıkarılan Tüzük çerçevesinde tahsil edilecek KDV oranları altı cetvel halinde belirlenmiş olup, cetvelde tanımlanan mal ve hizmet alımlarından %0, %1, %5, %8, %10, %16 ve %20 oranlarında KDV tahsilatı yapılmaktadır.

Tarife Dışı Vergiler

1. Fiyat İstikrar Fonu

Fiyat İstikrar Fonu Yasası ile bu Yasanın 6 ve 7 nci maddelerine istinaden Bakanlar Kurulunca ihdas edilen Emirname çerçevesinde, bazı malların ithalatı, ihracatı ve imalatından Fiyat İstikrar Fonu adı altında eş etkili mali yükümlülük tahsilatı yapılmaktadır.

Bu çerçevede,

- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ithal edilen ve mezkur Emirname'nin Eki Cetvel I'de (Ek 1) gösterilen mallar için
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden ihraç edilen ve Ek Cetvel II'de gösterilen mallar için
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde imal edilen ve Ek Cetvel III'de mallar için

anılan cetvelde belirlenen miktarlar ve/veya oranlar üzerinden Fiyat İstikrar Fonu'na yatırılır. Döviz cinsinden belirlenen miktarların karşılığı Türk Lirası, ithalatı gerçekleştiren şirketin antrepo olarak onaylanan depolarındaki malların gümrüklenip teslim alınacağı tarihteki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden Fiyat İstikrar Fonu'na yatırılır. Yine miktar ve oranlarda yapılacak değişikliklerde meydana gelecek stok farkları üzerinden de belirlenecek miktar ve oranlar üzerinden Fiyat İstikrar Fonu'na yatırılır.

AB-EFTA-TC ile üçüncü ülkeler için ayrı oran ve/veya miktarlarda fiyat istikrar fonu tahsil edilmekte olup, AB-EFTA-TC için ithalatta tahsil edilen maksimum advalorem fon %36, diğer ülkeler için tahsil edilen maksimum advalorem fon ise %46 oranındadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti ve Kamu Kuruluşları tarafından ve/veya adlarına ithal olunan mallar için fona herhangi bir ödeme yapılmamaktadır.

Gerçek veya Tüzel Kişilerin kendi adlarına, kendi ihtiyaçlarının karşılanması için ithal edecekleri, ticari nitelik arzermeyen mallardan, cetvelde atıfta bulunulan pozisyon numaraları veya başlıkların alt pozisyonunda belirtilen malların ad-valorem, spesifik ve bileşik oranlarına ilaveeten %10, yukarıdaki cetvelde belirtilmeyenlere ise ad-valorem %10 Fon tahsil edilmektedir. Ancak, İthalatçı Belgesine sahip, tescilli Gerçek veya Tüzel Kişilerin ithal edecekleri her türlü makine ve aksamları (Büro makineleri dahil) ile üretime yönelik kullanılacak hammadde ve girdileri, pazarlamada kullanılacak her türlü malzeme ile promosyonlardan belirtilen bu ilave fon tahsil edilmemektedir. (Motorlu Araçlar hariç)

Antrepolardan vergisiz satış mağazalarına aktarılan yabancı puro, sigara ve pipo tütününü için, yukarıdaki Cetvel'de belirtilen "spesifik" oranların %20'si tahsil edilir. Diğer mallar için ise, herhangi bir fon tahsil edilmemektedir.

44/1996 Sayılı Gümrük Vergileri Tarife Yasası'na Ek III. Cetvel "Şartlı Muafiyetler Cetveli"nde belirtilen mallardan fon tahsil edilmemektedir. (Ancak, 87.03 pozisyonu altında "ÖZEL KURALLAR" da belirtilenler için sadece Cetvel'de belirtilen oranlar tahsil edilmektedir.)

16/1987 Sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası altında yapılan 519/87 Sayılı "İthal Gümrük Vergisi Muafiyet Tüzüğü" kapsamında ithal edilen mallardan Cetvel'de belirtilen fon tahsil edilmemektedir.

Ancak, yukarıda belirtilen ilave tütün tansitü yapılmaktadır.

2.Rihtım Harcı

Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 3 Ağustos 1978 tarihli birleşiminde Anayasa'nın 74'üncü maddesi gereğince kabul olunan 22/1978 sayılı "Rihtım Harçları Yasası" çerçevesinde KKTC'ye ithalat ve KKTC'den ihracatta bazı mallardan rihtım harcı tahsilatı yapılmaktadır.

Rihtım Harçlarının yükümlüsü, ithalatta ithal eden, ihracatta ise ihraç edendir

Rihtım Harçları, İthalatta anılan Yasaya ekli I'inci Cetvel'e, İhracatta II' inci Cetvel'e ve Transit İthalatta III' üncü Cetvele göre saptanır.

Bakanlar Kurulu, Resmî Gazete'de yayımlayacağı bir tüzükle, bu Yasaya ekli Cetvellerde belirtilen harçları indirimle bağı tutabilir veya her yıl yüzde yüzünü aşmamak koşuluyla, on katından fazla olmayan bir miktara kadar artırılabilir veya muafiyet verebilir.

Bakanlar Kurulu, Resmî Gazete de yayınlanacak bir Emirname ile, Emirnamede belirtilecek herhangi bir üçüncü devlet limanından ihraç veya ithal edilecek eşya için, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içindeki herhangi bir limandan ihraç veya ithal edilen eşya için ödenen kadar rihtım harcı ödenmesini emredebilir.

Rihtım Harçları, ithalat ve ihracattan önce, Gümrük Vergisinin tabi olduğu esaslara göre, ilgili Gümrük İdaresine ödenir. Gümrük İdareleri, rihtım harçları ödenmemiş malların gümrükten geçişine izin vermez.

Hali hazırda Bakanlar Kurulu, ihracatta alınan rihtım harçlarını sınırlamış olup, ithalatta da yalnızca motorlu araçlardan %4.4 ile sigara ve akaryakıttan %2.2 oranlarında rihtım harcı tahsilatı yapılmaktadır.

3.Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna Katkı Payı

Anayasa'nın 74'üncü maddesi gereğince Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 23 Mart, 1981 tarihli birleşiminde kabul olunan 13/1981 sayılı Kıbrıs Türk Federe Devleti Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumu Yasası" çerçevesinde halihazırda bütün mamulleri ile motorlu araç ithalatından Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna Katkı Payı tahsil edilmektedir.

Hangi amaçla olursa olsun (Duty Free dahil) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine ithal edilen her türlü puro, pipo tütün ve sigaraların gümrük vergilerinin tahsili anında ve onunla beraber gümrük idaresince tahsil edilen her türlü vergi, resim, harç, prim ve fonun malın CIF bedeline eklenmesiyle bulunan tutarı üzerinden %3.5 (yüzde üç buçuk) oranında "Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna Katılma Payı" tahsil edilir. İthalatçı, katılma payını ödemekten kaçındığı takdirde, ithali istenen mal ithalatçıya verilmez. Gümrük idaresince ithal edenden tahsil edilecek olan bu pay, tahsilatı takip eden iş gününün mesai bitimine kadar Gelir ve Vergi Dairelerinde bu amaçla açılacak özel hesaba aktarılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde imal edilen her türlü puro, pipo tütün ve sigaraların imalatçıları tarafından malın imalatçı satış fiyatı üzerinden %1.5 (yüzde bir buçuk) oranında "Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna Katılma Payı" tahsil edilir. İmalâtçı, katılma payını ödemekten kaçınması halinde malların tüketime sunulmasına müsaade edilmez. Bu pay gümrük idarelerince tahsil edilerek tahsilatı takip eden iş gününün mesai bitimine kadar Gelir ve Vergi Dairesinde bu amaçla açılan özel hesaba aktarılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine ithal edilen motorlu araçlardan Gümrük İdaresi tarafından belirlenecek ve gümrük vergisine matrah teşkil edecek kıymeti üzerinden % 2.5 (yüzde iki buçuk) oranında, "Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna Katılma Payı" tahsil edilir. Katılma Payı ödemekten kaçınan ithalatçıya ithali istenen mal verilmez. Bu pay gümrük idarelerince tahsil edilerek tahsilatı takip eden iş gününün mesai bitimine kadar Gelir ve Vergi Dairelerinde bu amaçla açılan özel hesaba aktarılır.

Ancak tarımsal araçlar ile resmi hizmet amacı ile kullanılmak üzere ithal edilen, malül kişilerin kullanabilmesi için özel olarak imal edilen ve bu kişiler tarafından ithal edilen araçların ithalinde katılma payı tahsil edilmez.

Rihtım Harçları Yasası altında alınan rihtım harçlarının %40 (yüzde kırk) oranındaki miktarı "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti Güvenlik Kuvvetlerini Güçlendirme Kurumuna katılma Payı" olarak verilmek üzere Gelir ve Vergi Dairelerinde bu amaçla açılan özel hesaba aktarılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun onaylayacağı bir tüzükle Kanunun 6 ncı maddesinin (1)'inci, (2)'nci ve (3)'üncü fıkralarda öngörülen mallardan % 0 ile % 5 oranları arasında "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Güvenlik Kuvvetleri Kurumuna Katılma Payı" tahsil edilmesini ve katılma payı tahsil edilecek başka mal türlerinin de tüzük kapsamına alınmasını düzenleyebilir.

4.Turizm Teşvik Fonu

Turizm Teşvik Fonuna yatırılmak üzere süper benzin ile kurşunsuz benzin ithalatından 0.010 \$/LT, motorin, fuel oil, gaz yağı ile Jet A-1 yakıtından 0.003 \$/LT, likit petrol gazından ise 0,005 \$/LT maktu fon tahsilatı yapılmaktadır.

5.Genel Tarım Sigorta Fonu

Genel Tarım Sigorta Fonu Bitkisel Üretim Zorunlu Sigorta Tüzüğü çerçevesinde, özel ve tüzel kişiler tarafından ithal edilen tüm tarımsal ürünlerden ithal anında fatura fiyatı üzerinden %2 oranında prim kesilir ve fona yatırılır. Bu işlem Gümrük Dairesi tarafından ithal anında gerçekleştirilir.

Bu Tüzük amaçları bakımından tüm işlenmemiş tarımsal ürünler ile kurutulmuş meyveler, her türlü zeytin, zeytin yağı, her türlü tahlil ve unu, her türlü darı, mısır, kabak çekirdeği, ayçiçek çekirdeği, her türlü kuş yemi, baharat otları, her türlü susam, pamuk ve keten tohumları, her türlü küspe, piring, sebze, her türlü canlı çiçek ve tohumları, her türlü çay ve kahve, her türlü kuruyemiş ve çerezler

"tarımsal ürün" olarak kabul edilir.

Mazot ithalatı yapan özel ve/veya tüzel kişilerden ithal anında CIF mal bedeli üzerinden %1 oranında prim tahsil edilir ve Fona yatırılır. Bu işlem Gümrük Dairesi tarafından ithal anında gerçekleştirilir.

Özel ve/veya tüzel kişiler tarafından ithal edilen her türlü gübreden ithal anında fatura bedeli üzerinden %8 oranında prim kesilerek fona yatırılır. Bu işlem Gümrük Dairesi tarafından gübrenin gümrükten kurtarılması sırasında gerçekleştirilir.

Özel veya tüzel kişiler tarafından üreticilerden teslim alınan tahılın ürün bedellerinin ödenmesi sırasında Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği alım fiyatının %4.5'i yem bitkilerinde ise %5'i oranında prim tahsil edilir ve fona yatırılır. Bu oran, özel ve tüzel kuruluşlarca yapılacak olan tahıl ürünü ihracatında da yatırılır.

Narenciye ve patates ihracatı ile uğraşan özel ve tüzel kişiler de ihrac ettikleri her ton narenciye ve patates ürününün tescil bedelinin %1'i oranında bir tahsilatı ihrac anında fona ödemek zorundadırlar. Bu işlem ihrac anında Gümrük Dairesi tarafından gerçekleştirilir.

Genel Tarım ve Sigorta Fonu Hayvancılık Zorunlu Sigorta Tüzüğü çerçevesinde ise,

Et, süt, süt tozu, etten ve süttten mamul gıda maddeleri (çocukların beslenmesinde kullanılan süt ve süttten mamul gıdalar hariç) ithal eden ithalatçı firmalardan ithal anında toplam fatura kıymetinin %2'si oranında kesinti yapıp fona yatırılır.

Bu Tüzük amaçları bakımından et, insan ve hayvan beslenmesinde kullanılan her türlü taze, dondurulmuş veya konserve edilmiş etleri kapsar.

Canlı hayvan ve et ihracatı yapan özel veya tüzel kişilerden ihrac anında, toplam ihrac fiyatının %1'i oranında fon kesintisi yapılır.

Yapağı ve kesime tabi tutulmuş hayvanların et haricinde kısımlarından herhangi birinin ihracatını yapan özel veya tüzel kişilerden ihrac anında toplam ürün tescil fiyatının %1'i oranında kesinti yapılır.

6.Stopaj

Gelir Vergisi Yasası'nın 31(4) maddesi uyarınca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ithal edilecek mallara %0 ile %4 arasında gelir vergisi stopaj oranları uygulanmaktadır.

Ancak, aşağıda belirtilen mallar için % 0 (yüzde sıfır) vergi oranı uygulanır.

- Yerli Sanayide kullanılmak üzere ithal edilen hammaddeler, üretimde hammadde dışında kalan ve sanayi girdisi olarak kullanılan mamul mallar ve/veya katkı maddeleri, üretim malzemeleri, sanayi üretiminde kullanılan ambalaj mazemeleri (Sanayi Odası'ndan onay yazısı alınması koşulu ile)
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine sağlanacak mali yardımlarla finanse edilecek projelerde kullanılacak ithal mallar,
- 47/2000 Sayılı "Teşvik Yasası" ve diğer teşvik yasaları kapsamında muafiyet belgesi sunularak ithal edilecek mallar,
- Akaryakıt sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG)
- Elektrik santrallerinde üretimde kullanılan yedek parça, yağ, makine ve aksesuarları,
- 24/1982 sayılı Gelir Vergisi Yasası'nın 31'inci maddesinin (4)'üncü fıkrası uyarınca işletmelerin kendi işletmelerinde kullanacakları amortisman tabi ekonomik kıymetleri (Gelir ve Vergi Dairesi'nin onayı ile)
- KTBKK ile GKK'nın kendi amaçlarında kullanılmak veya tüketilmek amacıyla ithal edeceği yiyecekler
- Isıtma, soğutma, aydınlatma veya sair tüketim amaçlarında kullanılmak üzere güneş veya rüzgar enerjisinden yararlanılarak elektrik enerjisi üreten cihazlar ve bunların aksesuarları ile bu cihazlarla birlikte ve bunlara bağlı olarak çalışan cihaz ve aksesuarları (su ısıtma amaçlı kullanılan cihazlar ve aksesuarları hariç)
- Şekil değiştirilmek veya işçiliğe tabi tutulmak ve tekrar ihrac edilmek koşuluyla ithal edilecek her türlü malzeme ile bu amaçla kullanılacak teferruat.

7.Bandrol Ücretleri

İthal edilen radyo ve televizyonlardan, cihaz kullanım süresine bakılmaksızın cihazın gümrükten çekilmesi anında ve bir defaya mahsus olmak üzere tasarruf ruhsat harcı alınmaktadır.

8.Diğer Ücretler

İthalatta alınan yukarıda sayılan mali yükümlülüklerin yanında, ithal edilen malların nevine göre değişik kurum ve kuruluşlarca, "Tarım Teftiş Ücreti", "Gıda Kontrol Ücreti", "Ek Mesai Ücreti", "Nezaret Ücreti", "Veteriner Kontrol Ücreti" adı altında verilen hizmetin karşılığı olarak muhtelif miktarlarda ücret tahsilatı yapılmaktadır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

KKTC'de henüz dış ticarete standardizasyon şeklinde ayrı bir mevzuat yoktur. Son zamanlarda TSE belgesi, CE işareti gibi uygulamalar önem kazanmaya başlamıştır. Güney Kıbrıs'a ihracatta CE işareti gerektiren ürünler ve diğer ülkelerle ticarete zaman zaman talep edilen uluslararası kalite vb. belgeleri bu tür belgelerin önemi konusunda bir bilinç oluşmasını sağlamaktadır. Tüketicilerdeki kalite ve standart bilinci ise ülkelerin imajı ile özdeşleşmiştir. Pazarda Türkiye'den ithal edilen ürünlerin kalitesi konusunda oldukça iyi bir güven oluşmuştur.

Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

Türkiye - KKTC Dış Ticaret Değerleri (1 000 Dolar)

	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2001	200.974	7.065	208.039	193.909
2002	222.121	20.622	242.743	201.499
2003	319.969	34.383	354.352	285.586
2004	470.274	31.494	501.768	438.780
2005	754.329	44.938	799.267	709.391
2006	885.280	39.799	925.080	845.481
2007	932.035	60.582	992.617	871.453
2008	1.072.015	52.300	1.124.316	1.019.715
2009	770.845	42.816	813.661	728.029
2009*	268.435	22.980	291.415	245.454
2010*	391.104	31.012	422.116	360.092

* Ocak-Mayıs

Kaynak : TÜİK

KKTC'nin dış ticaretinde en önemli paya sahip ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin KKTC ile ticaretinde 2009 yılında 728 milyon dolar dış ticaret fazlası kaydedilmiştir.

Türkiye'nin KKTC'ye ihracatı 2007'de 932 milyon dolar, 2008'de 1 milyar dolar ve 2009 yılında 770 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

KKTC'nin Türkiye'ye ihracatı ise 2007'de 60 milyon dolar, 2008'de 52 milyon dolar, 2009'da ise 42 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin KKTC'ye ihracatında en önemli paya sahip sanayi ürünleri; petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, ilaçlar (dozlandırılmış), demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş), mobilyalar vb. aksam ve parçaları, çimento, petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, yıkama-temizleme müstahzarları, demir/çelikten inşaat ve aksamı, alüminyum çubuk ve profiller, buzdolapları, dondurucular, tuvalet kağıtları, kağıt havlu, kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası, otomatik bilgi işlem makineleri, tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar, eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül, gazeteler ve periyodik yayınlar, yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç), izole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablolar, Plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb., izole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablolar, plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb., azot, fosfor ve potasyum gibi; iki/üçünün karışımları, televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler, sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar karosu, demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller, kauçuktan yeni dış lastikler, oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçalarıdır.

Türkiye'nin KKTC'ye ihracatında başlıca tarım, gıda ve içecek sanayi ürünleri ise; sular (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş), etil alkol-alkollü içkiler ve likör-alkol derecesi %80'den az- tağıir edilmemiş, ekmek, pasta, kek, bisküvi vs., biralalar (malttan), peynir ve lor, çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları, diğer sebzeler (sirke/asetik asitten başka usulde hazır konserve) ve ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağlarıdır (kimyasal olarak değiştirilmemiş).

KKTC tarafından Türkiye'ye ihraç edilen başlıca ürünler ise; narenciye, peynir (hellim, kaşar peyniri, lor), demir-çelik döküntü ve hurdaları, altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde), alçı taşı, anhidrit ve alçılar, meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış), kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları, patates (taze/soğutulmuş), diğer sebzeler(taze soğutulmuş) ilaçlar (dozlandırılmış), alüminyum döküntü ve hurdaları, düğümlü, sarmalı halılar, yer kaplamaları, çimentodan, betondan, suni taştan eşya ve tuzlanmış ham derilerdir.

2010 aylık verileri için tıklayınız

Türkiye'nin KKTC'ye İhracatında Başlıca Ürünler (Dolar)

GTİP ÜRÜNLER	2007	2008	2009
2710 Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	153.384.925	266.714.129	165.886.519
3004 Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar	21.893.993	25.844.155	24.470.074

	(uzatılmamış)			
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	51.525.093	58.331.195	23.908.581
9403	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	16.763.137	16.146.992	12.541.438
2202	Sular (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş)	11.017.739	12.979.749	10.607.675
2523	Çimento	12.341.229	16.661.765	12.208.038
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	12.269.447	14.591.240	11.235.989
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	7.466.310	8.473.582	8.510.121
2208	Etil alkol, alkollü içkiler ve likör-alkol derecesi % 80'den az, tağyir edilmemiş	5.142.107	8.374.894	8.369.680
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	10.721.428	14.553.818	7.217.316
7604	Aluminyum çubuk ve profiller	12.195.319	10.733.890	7.877.975
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	8.565.004	7.085.859	7.809.010
4818	Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, kumaş, masa örtüsü vb	7.037.895	7.165.426	7.493.305
7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	10.625.398	8.166.873	7.414.740
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	9.400.041	6.186.789	7.809.480
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi vs. ile boş ilaç kapsülü mühür güllacı vs.	9.139.643	7.452.046	6.876.055
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	6.976.102	8.342.076	6.822.163
3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	6.186.974	6.519.074	6.006.248
4902	Gazeteler ve periyodik yayınlar	9.005.359	8.861.321	6.551.193
6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	8.580.369	9.377.700	6.488.919
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablolar	11.081.196	12.579.507	6.152.591
3917	Plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb	6.953.014	7.408.512	5.749.688
3105	Azot, fosfor ve potasyum gibi; iki/üçünün karışımları	6.246.433	2.969.205	5.770.127
8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	8.535.858	6.795.613	5.741.780
2203	Biralar (malttan)	5.963.106	6.663.340	5.674.154
6908	Sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar karosu	9.590.573	8.350.480	5.673.519
7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	9.078.336	9.200.181	5.564.468
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	4.721.593	5.388.071	5.246.220
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	7.491.552	7.264.288	5.175.338
0406	Peynir ve lor	3.489.675	4.726.242	4.826.701
4411	Lif levha, orta yoğunlukta	6.466.219	6.122.288	4.589.421
4819	Kağıt/karton vb. esaslı kutu, kılıf, torba vb. eşya	5.392.654	5.342.757	4.514.259
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	5.171.670	5.350.950	4.316.737
3305	Saç müstahzarları	4.548.072	4.833.668	4.065.902
8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	4.241.161	4.485.271	3.860.663
8450	Çamaşır yıkama makineleri	3.440.848	2.841.141	3.694.285
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	3.154.153	3.132.373	3.578.773
3924	Plastikten sofraya, mutfak ve diğer ev eşyası, tuvalet eşyası	3.756.055	4.090.207	3.520.642
8443	Matbaacılığa mahsus baskı makineleri, yardımcı makineler	2.765.050	3.639.382	3.425.259
8422	Yıkama, temizleme, kurutma, doldurma vb. işler için makine, cihaz	3.494.931	4.170.615	3.424.329
2005	Diğer sebzeler (sirke/asetik asitten başka usulde hazır. konserve) (dondurulmamış)	3.299.035	3.471.413	3.271.839
3808	Haşarat öldürücü, dezenfekte edici, zararlıları yok edici	2.805.678	2.808.227	3.244.308
3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	2.655.539	3.239.177	3.165.347
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	1.919.677	2.976.173	3.199.036
9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	3.454.404	2.382.076	3.148.372

8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	10.249.724	9.916.496	3.011.441
	TOPLAM	932.035.101	1.072.015.470	770.844.674

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin KKTC'den İthalatında Başlıca Ürünler (Dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2007	2008	2009
0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	14.077.898	11.713.135	12.036.784
0406	Peynir ve lor	14.144.890	10.752.227	11.345.642
7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	8.108.522	10.411.207	4.941.599
7108	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	2.951.120	4.779.781	2.949.885
2520	Alçı taşı, anhidrit ve alçılar	1.906.540	2.646.711	1.992.374
2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	2.614.788	366.353	1.426.119
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları		142.073	1.102.583
0701	Patates (taze/sogutulmuş)	2.383.279	1.608.187	994.546
0709	Diğer sebzeler (taze/sogutulmuş)	560.546	806.541	721.408
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	885.917	1.196.806	711.311
7602	Aluminyum döküntü ve hurdaları	1.880.373	1.037.135	642.436
5701	Düğümlü, sarmalı halılar, yer kaplamaları		201.752	410.658
6810	Çimentodan, betondan, suni taştan eşya	49.669	231.523	307.247
4101	Sığır ve at cinsi hayvanların derileri-ham	746.697	496.465	285.946
4102	Koyun ve kuzuların ham derileri	490.619	402.003	273.133
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k			202.945
9306	Bombalar, torpil, mayın, mermi vb. harp mühimmatı vb. aksamı, parçası	1.368.892	1.005.257	196.696
0401	Süt ve krema (konsantre edilmemiş, tasüt ve krema (konsantre edilmemiş, tatlandır	167.851	152.468	179.228
7404	Bakır hurda ve döküntüler	1.574.043	584.581	177.751
3301	Uçucu yağlar, rezinoitler ve terpenli yan ürünler	27.914	20.580	110.704
2208	Etil alkol, alkollü içkiler ve likör-alkol derecesi % 80'den az, tağyir edilmemiş	107.638	355.343	100.482
	TOPLAM	60.582.024	52.300.258	42.815.931

Kaynak: TÜİK

İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

İHRACAT POTANSİYELİ OLAN BAŞLICA SEKTÖRLER

TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİ

Genel Durum:

Tarım ve gıda sanayi sektörleri açısından bakıldığında KKTC pazarında Türkiye'nin ihracat potansiyeline sahip olduğu başlıca ürünler gıda sanayi ürünleridir. Bu ürünler;

- Bisküvi, gofret vb.
- Süt Ürünleri: Beyaz peynir, eritme peynir
- Çikolata ve kakao içeren gıdalar
- Şekerlemeler
- Konserve sebzelerdir.

KKTC bisküvi, gofret vb. ürünleri ithal eden bir ülke durumundadır. Pazarda Türk firmaları hakimdir. Pazarda az miktarda da İngiltere ve diğer AB ülkelerinden ithal edilen ürünler vardır.

İşlenmiş süt ürünleri KKTC sanayi içinde çok önemli paya sahip olmakla ve KKTC'nin başlıca ihraç ürünlerinden biri olmakla birlikte, KKTC bu ürünlerde ithalat da gerçekleştirmektedir. KKTC'de üretilen ürünlerin başında KKTC'ye özgü hellim peyniri gelmektedir. Yine nor olarak adlandırılan bir peynir türü, kaşar peyniri ve lor önemli ürünlerdendir. Türkiye'de üretilen beyaz peynire tam anlamıyla benzeyen beyaz peynir üretimi yoktur ve bu ürün Türkiye'den ithal edilmektedir. Eritme peynir ve kaşar peyniri

de Türkiye'den ithal edilen ürünler arasındadır.

Çikolata ve kakao içeren gıdalarda ve şekerlemelerde de KKTC dışı bağımlı bir ülke olup bu ürünlerde Türkiye'den önemli miktarda alım yapılmaktadır. Pazarda ayrıca AB ülkelerinden ithal edilen ürünler de mevcuttur.

Konserve sebze KKTC'nin kendi üretimi de olmakla birlikte bu ürünlerde pazara Türkiye firmaları hakimdir.

SANAYİ ÜRÜNLERİ

KKTC'ye ihraç potansiyelimiz olan başlıca sanayi ürünleri:

- Şampuan vb. saç müstahzarları
- Sabun ve deterjanlar
- Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, hijyenik ped, çocuk bezleri
- Ev tekstil ürünleri
- Ziraî makineler ve aksesuarlarıdır.

KKTC, özellikle ülkenin turizm potansiyeli ve turist sayısı da göz önüne alındığında; bu sektöre yönelik ürünlerde önemli ithalat potansiyeline sahiptir.

Şampuan vb. saç müstahzarları ve sabun, deterjan ithalatında pazara Türkiye firmaları hakimdir. Şampuan vb. ürünlerde KKTC'nin 2009 yılı ithalatında bir önceki yıla göre düşüş olmakla birlikte 2010 yılında Türkiye'den ithalat artmaya başlamıştır.

Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, hijyenik ped, çocuk bezleri gibi ürünlerde de KKTC dışı bağımlıdır ve 2010 yılında Türkiye'nin KKTC'ye ihracatı artış göstermektedir.

Battaniye, yatak çarşafı ve örtüleri, havlu ve temizlik bezleri vb. ürünlerde pazarda bir daralma görülmekle birlikte, pazarda canlılığın artmasıyla bu ürünlerin ithalatında da artış olacağı tahmin edilmektedir.

Tarımsal üretim ve hayvancılık potansiyeline sahip olan KKTC ziraî makineler ithalatında da dışı bağımlı olup, bu ürünlerin çoğunu Türkiye'den ithal etmektedir. Ziraî makineler ve aksesuarlarında gelecekte de ithalatın devam edeceği ve artacağı tahmin edilmektedir.

Hazır giyim ve altın mücevherat da pazarın canlanmasıyla birlikte ithalatı artacak ürünlerdendir. Pazarın canlanmasıyla birlikte bu ürünlerin ithalatında da artış olacağı tahmin edilmektedir.

Pazar ile İlgili Bilgiler

Dağıtım Kanalları

KKTC pazarına satış yapmak için ithalatçı firmalarla temasa geçilmesi gerekmektedir. İthalatı ticaretle uğraşan firmalar yapabildiği gibi üretici-ithalatçı firmalar ya da süpermarketler de yapabilmektedir.

KKTC'deki ithalatçı firmaların listesine T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Lefkoşa Türk Ticareti Geliştirme Ofisi (İGEME Temsilciliği) kanalıyla ulaşmak mümkündür. Ayrıca, Kıbrıs Türk Ticaret Odası web sayfasında (www.ktto.net) Oda'ya kayıtlı, ticaret yapan firmaların listesine ulaşmak mümkündür.

İthalat yapan firmaların bir kısmı ülke distribütörü/bayi olarak faaliyet göstermektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Mal ve Hizmetler (Düzenleme ve Denetim) Yasası
Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 29.3.1977 tarihli bileşiminde kabul olunan "1977 Mal ve Hizmetler (Düzenleme ve Denetim) Yasası", Anayasa'nın 74.maddesi gereğince Resmi Gazete'de yayınlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Ambalajların etiketlenmesine ilişkin söz konusu yasanın 10. maddesi etiketlemeye ilişkin kuralları düzenlemektedir.

"Ambalajların Etiketlenmesi"

10.(1) 34. maddenin (1) fıkrası (i) bendi gereğince ambalajlanması zorunlu tutulan herhangi bir sanayi mamulü ve/veya ithal ve/veya denetime tabi mal, imal edildiği müessesenin ismi, mamulün evsafı, hacim, ebat, ağırlık, sayı veya miktarı, imal tarihi, belli bir süre içinde eskiyebilenlerin son kullanılma tarihleri veya en iyi kullanma süresi ve zamanı ve hava koşullarından etkilenebilenlerin muhafaza edilebileceği koşullar ve malın menşesi açıkça belirtilmeden satışa sunulmaz.

(2) Herhangi bir sanayi mamulünün ve/veya ithal malının ve/veya denetime tabi malın, imal tarihi, belli bir süre için eskiyebilenlerin son kullanma süresi ve zamanı ambalaj etiketi üzerine konulmadan satışa sunulduğu Bakanın yetkili kılacağı kalite ve fiyat denetim memuru tarafından saptandığı takdirde, söz konusu mamul ve/veya mal derhal müsadere edilir ve Bakanın talimatına uygun olarak imha edilir ve/veya değerlendirilir.

(3) Bakanın yetkili kılacağı kalite ve fiyat denetim memuru tarafından ambalaj etiketi üzerinde bulunan son kullanılma tarihi veya en iyi kullanma süresi ve zamanı geçmiş herhangi bir sanayi mamulünün ve/veya ithal malın ve/veya denetime tabi malın satışa sunulduğu saptanırsa, bu gibi mamul ve/veya

malın derhal müsadere edimi ve Bakanın talimatına uygun olarak imha edimi ve/veya değerlendirimi.

(4) Menşei açıkça belirtilmemiş veya menşei sahte mal bulundurulması ve/veya satışa sunulması halinde Bakanın yetkili kılacağı kalite ve fiyat denetim memuru tarafından söz konusu mal derhal müsadere edilir ve Bakanın talimatına uygun olarak imha edilir ve/veya değerlendirilir.

(5) Satışa sunulan veya bulundurulmuş herhangi bir sanayi mamulü ve/veya ithal malı ve/veya denetime tabi malın etiketinde yazılanlara uygun olmadığı Bakanın yetkili kılacağı herhangi bir kalite ve fiyat denetim memuru tarafından saptandığı takdirde söz konusu mamul ve/veya mal derhal müsadere edilir ve Bakanın talimatına uygun olarak imha edilir ve/veya değerlendirilir.

Etiket, Tarife ve Fiyat Listeleri Tüzüğü

Tüketicileri Koruma Yasası'nın 19. maddesinin 3. fıkrası tahtında Bakanlar Kurulu'nca 20.4.2005 tarihli ve 59 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu tüzük aşağıdaki hükümleri içermektedir.

Etiket Bulundurma Zorunluluğuna İlişkin Hükümler

Ticarete konu olan ve perakende satışa arz edilen malların ambalajlarının ya da kaplarının üzerine kolaylıkla görülebilir ve okunabilir şekilde etiket konulması, etiket konulması mümkün olmayan hallerde ise, aynı bilgileri kapsayan listelerin görülebilecek ve kolaylıkla okunabilecek şekilde uygun yerlere asılması veya konulması zorunludur. Etiket ve listelerde bulunması zorunlu hususlar aşağıda yer almaktadır.

- Malın üretim yeri
- Malın ayırıcı özelliği
- Malın tüm vergiler dahil satış fiyatı

Ayrıca, gıda maddelerinin etiketlenmesinde: Gıda maddesinin etiket bilgileri tam ve doğru olarak ifade edilmelidir.

Tüm yazılar, fonla kontrast teşkil edecek şekilde, silinmez karakterde, okunabilir renk ve boyutta olmalı, ambalaj sağlam bir şekilde basılmış, yapıştırılmış veya tutturulmuş olmalıdır.

Gıda maddesinin etiketi sahte, yanıltıcı veya gıdanın karakterine göre hatalı bir izlenim yaratacak, tüketiciyi yanıltacak resim, şekil vb.yi içermemelidir.

Özel beslenme amaçlı gıdalar dahil herhangi bir gıda maddesinin etiketinde o gıda maddesinin hastalıkları önleme, iyileştirme ve tedavi etme özelliği olduğunu bildiren veya ima eden ifadeler yer almaz.

Beslenme yönünde etiketleme özel beslenme amaçlı gıdaların ve bileşiminde farklılık yapıldığı beyan edilen gıdaların etiketlenmesinde mecburi olup, diğer gıda maddelerinde ihtiyaridir.

Enerji ve yağ değerlerinde sağlanan en az %25'lik azalmalar etiket üzerinde "azaltılmış" veya eşdeğerli bir kelimeyle ifade edilir.

Gıda maddesinin etiketinde gıda maddesinin adı, içindekileri, net miktarı, firmanın adı, adresi ve üretildiği yer ve üretim tarihi, son tüketim tarihi ile raf ömrü yazılır.

Gıda maddesinin bileşiminde tatlandırıcı var ise "İçinde tatlandırıcı vardır" ifadesi, gıda maddesine %10 veya daha fazla poliol eklenmiş ise "Aşırı tüketimi laksatif etkiye neden olabilir" ifadesi, kullanılan tatlandırıcı içerisinde aspartam var ise "Fenil alanin içerir" ifadesi yer almalıdır. Hacim olarak %1.2'den fazla alkol içeren içkilerde alkol derecesi ambalaj üzerinde tüketici tarafından kolaylıkla görülebilecek şekilde yer almalıdır.

Parti numarası ve/veya seri numarası konulur.

Besin öğelerinin miktarları ve/veya seri numarası konulur.

Besin öğelerinin miktarları ve üretim izin tarihi, sicil numarası veya ithalat kontrol belgesi tarihi ve sayısı Bakanlıkça çıkarılacak Gıda Yöntemeliğine uygun olarak belirtilir.

Gereğinde kullanım bilgisi ve/veya muhafaza şartları bulunur.

Orijin ülke yazılır.

Dış ambalajların etiketlenmesinde;

- Gıda maddesinin adı,
- Gıda maddesinin son tüketim tarihi veya raf ömrü,
- Firmanın adı,
- Parti ve/veya seri numarası varsa kod numarası,
- İçindeki iç ambalaj adedi yazılmalıdır.

İç ambalaj üzerindeki bilgiler dış ambalajdan görülebildiğinde dış ambalaj üzerine yazılmayabilir.

Dağıtım ambalajının etiketlenmesinde:

- Gıda maddesinin adı
- Brüt ağırlığı
- İçerdiği ambalaj adedi yer almalıdır.

Dökme gıdalarda: Fıçı birası, alkolsüz aromalı içecekler, şekerlemeler, teneke hellim veya peynir, yağ meyve ve sebzeler gibi dökme olarak satışa sunulan gıda maddelerinin tüketim ve satış yerlerine sevk edilmesinde gıda maddelerinin adı, üretici firmanın adı, adresi, üretim yeri, parti ve/veya seri numarası ile ilgili bilgileri içeren etiketler tüketicinin göreceği yerde bulundurulmalı veya gıda maddesi ile birlikte tüketiciye sunulmalıdır.

İthal edilmiş mallara ait etiketlerde; malın ülke isminin veya "ithal", "ithal mal", "yabancı" gibi malın ithal edildiğini gösterir bir ibarenin kullanılması zorunludur. Etiket bu tür bir ibarenin yer almaması ya da "yerli", "yerli malı" gibi ibarelerin kullanılması, o malın yurt içinde üretildiğini gösterir.

Üreticiler veya satıcılar tarafından yapılarak; cam, naylon, karton, kağıt ve bunlara benzer maddelerden oluşan kutu, kova, şişe, kavanoz, poşet, torba ve benzeri ambalajlar içinde satılan her türlü gıda, yiyecek, içecek ve temizlik maddelerinin etiketlerinde; net ağırlıklarının veya hacimlerinin satış fiyatları ile birim fiyatlarının aynı boyut ve renkte görülebilir ve okunabilir şekilde yazılması zorunludur.

Etiket Zorunluluğu Olmayan Mallar

Üzerinde veya ambalajında, etikette aranan hususlar basılı olarak açıkça yazılı bulunan mallarla, kitap, dergi ve gazete gibi üzerinde fiyat belirtilmiş olan mallarda ve artırma suretiyle veya özel yasalarına göre satış yapılan mallarda etiket ve liste koyma zorunluluğu yoktur.

Etiketin Konuluş Biçimi ve Yeri

Perakende olarak satışa arz edilen mallara konulması zorunlu olan etiketler, malın niteliğine, malın satışa sunulduğu yerin büyüklüğüne, ticari usul ve adetlere göre malın veya aynı nitelikteki mal gruplarının veya rafların üzerine konulmak, dikilmek, zımbalanmak, yapıştırılmak bunlara herhangi bir bağ ile tutturulmak veya asılmak suretiyle kullanılır.

İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Pasaport ve Vize İşlemleri

Türk vatandaşları üç ayı geçmemek üzere Nüfus Cüzdanı ile KKTC'yi ziyaret edebilmektedir. Ancak, çalışmak amacı ile gelenler pasaportla giriş yapmak zorundadırlar.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Resmi tatiller

Yeni Yıl	01 Ocak
Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	23 Nisan
İşçi ve Bahar Bayramı	01 Mayıs
Gençlik ve Spor Bayramı	19 Mayıs
Barış ve Özgürlük Bayramı	20 Temmuz
Ulusal Direniş Bayramı	01 Ağustos
Zafer Bayramı	30 Ağustos
T.C. Cumhuriyeti Bayramı	29 Ekim
KKTC Cumhuriyeti Bayramı	15 Kasım
Ramazan Bayramı	3 gün
Kurban Bayramı	4 gün
Hz. Muhammed'in Doğum Günü	1 gün

Çalışma Saatleri

	Kış (Ekim-Nisan)	Yaz (Mayıs-Eylül)
Devlet Daireleri		
Pazartesi-Cuma	08:00-13:00 14:00-17:00	07:30-14:00 15:30-18:00*
Dükkanlar (Değişken olabilir)		
Pazartesi-Cumartesi	08:30-13:00 14:00-18:00	08:00-13:00 16:00-19:00
Bankalar (Değişken olabilir)		
Pazartesi-Cuma	08:30-12:00 14:00-15:30	08:30-12:30 14:15-16:15**
Fabrikalar		
Pazartesi-Cuma (Öğle saatleri değişken)	07:30-16:00	07:30-16:00

*Pazartesi günleri

**Pazartesi ve Perşembe günleri, bankadan bankaya değişmektedir.

Ulaşım

Türkiye'den Ercan Havaalanına direk ya da aktarmalı uçak seferleri yapılmaktadır.

Ercan Havalimanı ile bölgeler arasında Kıbrıs Havalimanları Servisleri (KIBHAS) tarafından otobüs seferleri yapılmaktadır. 2010 yılı basından bu vana baslatılan seferlerle. Lefkosa. Gazimağusa. Girne.

Güzelyurt ve Lefke ile Ercan Havalimanı arasında ücretli yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Otobüs kalkış saatleri hakkında bilgi www.kibhas.net web sayfasında yer almaktadır.

Ayrıca Mersin-Taşucu ile Girne arasında da feribot seferleri yapılmaktadır.

Yerel Saat

KKTC ile Türkiye arasında saat farkı yoktur.

Telefon Kodları

KKTC'nin ülke kodu olarak 90 kullanılmaktadır, alan kodu ise 392'dir. Türkiye'den KKTC'ye yapılan aramalarda ülke kodunun çevirilmesi gerekmemekte, sadece alan kodunun çevirilmesi yeterli olmaktadır.

Bazı GSM operatörleri KKTC'de kullanılamamaktadır. Mobil telefonların KKTC'ye gelmeden önce yurt dışı aramalara açılması gerekmektedir.

Genel Değerlendirme ve Öngörüler

KKTC büyük bir nüfusa sahip olmamakla birlikte, KKTC vatandaşlarının gelir düzeyi ve alım gücü yüksektir. Ülkede ayrıca büyük bir turizm potansiyeli vardır ve ülkeye Türkiye'den ve diğer ülkelerden yılda yaklaşık 800 bin turist gelmektedir.

Ülkede hammadde kaynaklarının yetersiz olması, üretim maliyetlerinin yüksek olması ve pazarlamada yetersiz olunması sonucunda üretim hacmi istenen düzeye gelememiştir. Ülkede iç talebin karşılanmasında ithalatın önemi büyüktür. 2009 yılında ithalat rakamı 1.3 milyar dolar olmuştur. Buna karşılık ülkenin ihracatı sadece 71 milyon dolardır.

Ülkede Türk firmaları için turizm alanında yatırım imkanları mevcuttur. Turizm sektörü ayrıca Türkiye'deki ihracatçı firmalar için de fırsat sunmaktadır. Turizm sektöründe kullanılacak tekstil ürünleri, gıda sanayi ürünleri, kağıt ürünler, temizlik mamulleri, mutfak ve sofraya eşyası vb. ürünler ve turistlere satılabilecek ürünlerden olan altın mücevherat ve hediyelik eşyalar bu pazar için potansiyel arz eden ürünlerdir.

Son yıllarda dünyada yaşanan krizin etkisiyle, KKTC'nin ithalatı düşüş kaydetmiş olmakla birlikte, 2010 yılı verileri pazarda canlanma olduğunu göstermektedir.

KKTC'nin ithalatının büyük bir kısmı Türkiye'den karşılanmaktadır. Türkiye'den ithal edilen ürünler pazarda kaliteli ürün imajına sahiptir. Daha ucuz ve düşük kaliteli ürünlerde Uzakdoğu ülkelerinden gelen ürünler pazarda yer almaktadır.

KKTC'de her yıl Haziran ayında düzenlenen KKTC Uluslararası Fuarı'na katılan Türkiye firmaları bu fuarda ürünlerini sergilemekte ve fuarı ziyaret eden halk tarafından ürünler beğeniyle karşılanmaktadır.

Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2009 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Bisküvi	1905	Bisküviler, gofretler, pastalar	9.7	6.8	417	0.04	-7.7	-10.5	2.0	2.7	Türkiye(85) İngiltere(8) Hollanda (1) Almanya(1) Fransa(1)	TR:0 AB: 0 EFTA:0 Diğer: %20
Süt Ürünleri	0406	Beyaz peynir ve eritme peynir	7.6	4.8	88	0.02	2.1	5.5	1.4	1.6	Türkiye(60) Hollanda (26) İngiltere(4) Avusturya(3) Danimarka(2)	TR:0 Diğer:0
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1806	Çikolata	4.1	3.5	329	0.02	14.2	-19	0.8	1	Türkiye(64) Hollanda(21) İngiltere(15) Avusturya(1)	TR:0 AB:0 EFTA:0 Diğer:35
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1704	Şekerleme	2.5	2.0	256	0.03	5.6	-3.7	0.4	0.3	Türkiye(86) Fransa(5) İngiltere(4)	TR:0-17.5 AB-EFTA: 0-17.5 Diğer:19.7-35
Konserve Meyve Sebze	2005	Bezelye Fasulye Zeytin Tatlı Mısır Diğer sebze konserveleleri	3.5	3.2	162	0.04	-6	-22	0.9	1.1	Türkiye (92)	TR:6 AB:6 EFTA:6 Diğer:20

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 3 aylıktır.

Bisküvi

Türkiye’de ilk bisküvi üretimi 1924 yılında başlamış olup; bugün, sektörde, çoğunluğu modern teknolojiye sahip 40’ı aşkın fabrika yıllık toplam 850 bin ton düzeyindeki üretim kapasitesi ile faaliyet göstermektedir. Bisküvi, 2009 yılı itibarıyla un ve unlu mamuller sektörü içinde buğday unundan sonra en çok ihracat yapılan ikinci alt sektör durumundadır. KKTC’nin bisküviler, gofretler, pastalar, vb. ürünlerde pazar büyüklüğü 10 milyon dolar seviyesindedir. Türkiye’nin KKTC pazarında payı % 85 civarındadır.

Konserve Meyve Sebze

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanına göre konserve meyve-sebze üretim miktarı bir milyon tonun üzerindedir. Sektörde faaliyet gösteren firmalar küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir. Konserve üretim tesisleri, sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddelerin daha bol ve kaliteli yetiştirildiği Ege ve Marmara Bölgeleri’nde sayı ve kapasite olarak yoğunlaşmaktadır. Kullanılan hammaddenin aşağı yukarı tamamı yurt içinden temin edilmektedir. Sektörde ABD, Fas, İsviçre, İtalya, Hollanda, Yunanistan, Almanya, Fransa ve Japonya gibi ülkelerden yabancı sermayeli kuruluşlar bulunmaktadır. Dünya konserve meyve-sebze tüketimi ve ticareti dondurulmuş meyve ve sebzenin rekabetine karşın giderek artmaktadır. Ülkemizde konserve işleme sanayi ağırlıklı olarak bezelye, fasulye, bamya ve karışık sebze işlemektedir. Üretilmekte olan başlıca meyve konserveleri ise turunçgil, kiraz (vişne dahil), şeftali ve kayısıdır. Turşu grubu içinde en önemli ürün kornişon turşusudur ve dış ticaretimizde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’nin konserve meyve-sebze ihracatı 2009 yılında 1 milyar doların üstünde ve yaklaşık 538 bin tondur. Konserve meyve sebze grubunda özellikle bezelye, fasulye, zeytin, tatlı mısır ve diğer sebze konserveleri KKTC’ye ihracatımızda potansiyel arz etmektedir.

Süt Ürünleri

İşlenmiş süt ürünleri KKTC sanayi içinde çok önemli paya sahip olmakla ve KKTC’nin başlıca ihraç ürünlerinden biri olmakla birlikte, KKTC bu ürünlerde ithalat da gerçekleştirmektedir. Bu ürün grubunda özellikle beyaz peynir ve eritme peynir, ihracatımız için potansiyel arz etmektedir. Ülkenin bu ürün grubunda pazar büyüklüğü 8 milyon dolar civarındadır.

Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

Türkiye’de şekerli ve çikolatalı mamuller sektörünün başlangıcı, bölgeden sağlanan hammaddelerle küçük imalathanelerde üretilen lokum ve helva gibi geleneksel Türk şekerlemelerinin üretimine dayanmaktaydı. Günümüzde, geleneksel üretim yöntemleriyle birlikte modern üretim teknolojisinin de kullanıldığı sektör, gıda sanayi içinde yer alan, üretiminde kullanılan hammaddeler, yardımcı maddeler ve ambalaj malzemeleri ile yan sanayisini de geliştiren önemli sektörlerden bir tanesi durumuna gelmiştir. 2009 yılında 102 milyar dolar olarak gerçekleşen Türkiye’nin toplam ihracatının yaklaşık % 0,57’sini 585 milyon dolarla şekerli ve çikolatalı mamuller ihracatı oluşturmuştur. Çikolata ve şekerlemeler bu ürün grubunda KKTC’ye ihracat potansiyelimiz açısından ön sıralarda yer almaktadır.

► Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2009 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2009 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Kozmetik ve Kişisel Bakım Ürünleri	3305	Şampuan vb.	4.2	4.0	101	0.03	-18	-6.7	1.0	1.4	Türkiye(95)	TR:0 Diğer:0
Temizlik Maddeleri	3401 3402	Deterjan, sabun	15.8	10.2	556	0.05	5.9	4.6	2.8	3.8	Türkiye(97) İngiltere (2) Almanya(1)	3401 TR:0 AB-EFTA:0 Diğer:0 3402 TR:0 AB-EFTA:0 Diğer:0-4
Kağıt ve Karton Ürünleri	4818	Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, hijyenik ped, çocuk bezleri	9.5	7.4	461	0.04	4.5	-16	2.5	2.7	Türkiye(98)	TR:0 Diğer:0
Ev Tekstili	6301 6302 6303 6304	Battaniye, yatak çarşafı ve örtüleri, havlu ve temizlik bezleri vb.	2.6	2.4	1.329	0.01	-13	-26	0.8	0.5	Türkiye(98)	TR:0 AB-EFTA:0 Diğer:6.9-12
Tarım Alet ve Makineleri	8432 8433 8436 8437	Zirai makinelerin aksamaları, kümes hayvancılığında kullanılan makineler	3.0	2.1	269	0.008	29	-14	0.6	1.2	Türkiye (70) İtalya(14) İsrail(7) İngiltere(4)	TR:0 AB-EFTA:0 Diğer:0-1.7

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 3 aylıktır.

Ev Tekstili

Ev tekstili sektöründe dünyanın en önde gelen ülkelerinden biri olan Türkiye’de birçok firma kendi markasını oluşturmuş, buna bağlı olarak da yurtiçi ve yurtdışında mağaza zincirleri kurmaya başlamışlardır. Sektördeki üreticilerin büyük çoğunluğu küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Sektörde bazı ünlü yabancı markaların da lisanslı üretimi yapılmaktadır. 1,3 milyar doların üstünde bir ihracat değeriyle sektör ihracatımız için çok büyük önem arz etmektedir. Bu ürün grubunda özellikle battaniye, yatak çarşafı ve örtüleri, havlu ve temizlik bezleri, vb. ürünler KKTC’ye ihracatımız için potansiyel arz etmektedir.

Kağıt ve Karton Ürünleri

Türkiye’nin kağıt ve kağıt ürünleri üretimi 2008 yılında 4,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında 131 milyon dolar olan Türkiye kağıt ve kağıt ürünleri ihracatı 2009 yılında 1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. KKTC başta tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, hijyenik ped, çocuk bezleri olmak üzere kağıt ve kağıt ürünleri ihracatımız için önemli bir pazardır. KKTC bu ürün grubunda ithalatının tamamına yakını Türkiye’den gerçekleştirmektedir.

Kozmetik ve Kişisel Bakım Ürünleri

Türk kozmetik ve kişisel bakım ürünleri ihracatı son yıllarda artmaya başlamıştır. 2000 yılında 61 milyon dolar olan ihracat, 2009 yılında yaklaşık 378 milyon dolar olmuştur. Bu rakama sabun ihracatı da eklendiğinde, sektörün toplam ihracat değeri 739 milyon dolara çıkmaktadır. Söz konusu ihracat artışı tartışmasız sektördeki ürün yelpazesinin genişlemesi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmiştir. KKTC’nin kozmetik ve kişisel bakım ürünleri grubunda ithalatı 4 milyon doların üzerindedir. İthalatın çok büyük bir bölümü Türkiye’den gerçekleştirilmektedir. Bu ürün grubunda ülkemiz önemli bir ihracat potansiyeline sahiptir. KKTC’ye ihracatımız zaman zaman dalgalanmalar gösterse de, KKTC pazarının başta şampuan, vb. ürünlerde olmak üzere ihracatçılarımız için önemini koruyacağı düşünülmektedir.

Tarım Alet ve Makineleri

Türkiye’de tarım alet ve makineleri sektöründe yaklaşık 130 farklı alet ve makine üretimi yapılmaktadır. Sektörün ürün yelpazesi içinde yer alan ürünler genel olarak şunlardır: Tarım traktörleri, biçerdöverler, tek akslı motorlu çapalar (motokültörler), motorlu biçme makineleri, toprak işleme ve tohum yatağı hazırlama makine ve ekipmanı, ekim, dikim makine ve ekipmanı, gübreleme makineleri, bitki koruma ve sulama için araç ve donanımlar, hasat makineleri ve ekipmanı, ürün harmanlama, kurutma, savurma, temizleme, sınıflandırma, işleme için makine ve ekipmanı, hayvancılık için makine ve ekipmanlar ve tarla ve bahçe üretimi için diğer makine ve ekipmanı. Türkiye tarım alet ve makineleri sektörü, tarım alet ve makineleri sanayisi ve traktör sanayisi olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Yaklaşık 1.000 adet tarım alet ve makineleri üreticisi ve ithalatçısı bulunmaktadır. Traktör sektöründe ise 28 firma faaliyet göstermektedir. Sektör yaklaşık 15.000 kişiye doğrudan istihdam sağlamaktadır. KKTC başta ziraî makinelerin aksamaları, kümes hayvancılığında kullanılan makineler olmak üzere, bu sektörde yer alan ürünler için potansiyel pazar konumundadır.

Temizlik Maddeleri

Ülkemiz deterjan ve sabun sanayi son yıllarda sürekli bir ilerleme kaydederek genel ekonomik yapı içerisinde ön sıralarda yer almış ve gerek teknoloji transferi ve gerekse yeni iş sahaları açması bakımından ülkemizin gelişme çabasına büyük katkılarda bulunmuştur. Bu sektörün üretmekte olduğu ürünler, günlük yaşamımızın zorunlu tüketim maddeleri sınıfına girmekte olup hayatımızda önemli bir yer almaktadır. Temizlik maddeleri ülkemizin önde gelen ihracat ürünleri arasında yer almaktadır. Temizlik maddeleri sanayi, 2009 yılında yaklaşık 556,4 milyon dolar ihracat gerçekleştirmiştir. İhracatın yaklaşık % 65’ini sabunlar (361,2 milyon dolar), % 35’ini deterjanlar (195,2 milyon dolar) oluşturmaktadır. Bu ürün grubunda KKTC’nin toplam ithalatı 16 milyon dolar civarındadır. KKTC’ye ihracatta Türkiye % 97’lik payı ile ilk sırada yer almaktadır. KKTC’nin başta deterjan ve sabun olmak üzere bu ürün grubunda ihracatçılarımız için potansiyel pazar olma özelliğini sürdüreceği düşünülmektedir.

Kuzey Kıbrıs T.C. - Düzenlenen Önemli Fuarlar

Milli Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

ULUSLARARASI KKTC FUARI (Lefkoşa - Haziran/Her Yıl)

Genel

Web Sitesi : <http://www.akib.org.tr/akib.php?HID=141&sayfa=yurtdisifuarlar.html>